

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Jacobi Lobbetii Leodiensis E Societate Iesv, De Fortitvdine Et Constantia Christiana Libri Tres

Lobbet de Lanthin, Jacques

Leodii, 1640

Liber Primvs. De Actibus Fortitudinis, qui in sustinendo positi sunt.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-49140](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-49140)

stoteles, ex naturæ genio, Lycæi placitis, & rationis præscripto, à quibus descendo ad actus fortitudinis, qui alij sunt, atque alij: vt alia atque alia est certantium palæstra.

LIBER PRIMVS.

*De Actibus Fortitudinis, qui in
sustinendo positi sunt.*

IN duobus potissimùm sese ex-
erit, atque explicat virtus fortitudinis: in agendo, & patiando: in vtrouis magis, adhuc est sub Iudice, lis enim illa validis hinc & inde nititur rationũ firmamentis: nec in alterutram partem facile inclinatur: sed hæret; dubio quasi, & ancipiti marte: in quo si quid posset meus calculus: propenderem, vt patienti potius palma cederet, quam

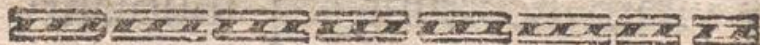
quam agenti: sed quia hæc disceptatio non est mei fori, neque admodum cōducit ad mores: eâ prætermisâ: descendam ad actus fortitudinis, qui in sustinendo consistunt: ij præsidio sunt, & solatio, aduersus omnia graua, & honesta, siue pericula ea sint, siue mala quæ in vitam incurrunt, atq; inuolant: cuiusmodi sunt morbi, vincula, exilium, mors, fortunarū euersiones, amicorū casus, & eorum (quos nobis natura, sanguisq; iunxit) ruinæ, & fata: aliæque his affines in rebus humanis vicissitudines, atq; lapsus, quos pati, ac tolerare virilis est, & infracti animi, atque à Christianâ fortitudine probè cōmuniti.

Is olim fuit D. Chrysostronus, qui hæc candidè, & verè de seipso.

Quidquid terroris habet mundus

contemno : quidquid delectabile habet, rideo : diuitias non cupio, paupertatem non horreo, mortem non timeo, vt neque hanc, neque morbos illius prodromos, neque cætera mala plus æquo reformides, de singulis mihi suus erit disceptandi locus.

CAPVT I.

De morbi molestiis equanimiter tolerandis.

INter cætera, quæ nos pulsant, & affligunt, mala, quædam domi sunt, & nobis quodammodo congenita, quædam deforis adueniunt, & in nos incurfant, vel hominum maleuolentiâ, vel quandoq; amabili Dei prouidentiâ, quæ mortales in hac vitâ vt pilas habet.

Primi

Primi generis sunt morbi, & corporis ægritudines, morsque ipsa.

Secundi illatæ extrinsecus iniuriæ, quæ vel famam, vel fortunas, vel corpus ipsum impetunt: aduersus hæc omnia nobis paratur bellum, & palma si vincimus: non tamen sine labore, sudore, sanguine: vt enim aureè Chrysoſtomus.

O Christiane, delicatus es miles, si putas sine pugna te posse vincere, sine certamine triumphare. Fortiter dimica, atrociter in prælio concerta, considera pactum, conditionem attende, militiam nosce. Pactum quod spondisti, conditionem ad quam accessisti, militiam cui nomen dedisti. Hoc enim pacto quos miraris, omnes pugnaverunt; hac conditione vniuersi vicerunt; hac militiam triumpharunt.

§. I.

*Quid sit morbus? & quæ illius
causæ?*

Gnostici morbos aiebant esse
dæmones, & proinde incan-
tationes, seu carmen quoddam ex-
cogitauerāt ad eos ex humanis cor-
poribus eijciendos.

Insanus hic error est, & hæreti-
corum commentum à fide, à natu-
ra, à medicorum placitis prorsus a-
lienum: docent illi morbum aliud
nihil esse quam prauam aliquam
corporis affectionē; quæ fere cum
ipsa vita trahitur. Vt enim D. Au-
gustinus: *Quis non egrotat in hac
vita? quis non longum languorem
trahit? nasci in hoc corpore morta-
li, incipere egrotare est. Sic ab ipsa
natiuitate insita quædā corpori no-
stro*

stro labes, & inualetudinis scaturigo, à qua tot effunduntur morborum examina, vt in vno oculo centum & duodecim contrarias affectiones Galenus notarit, & Plinius non dubitauerit asserere morborum trecenta esse genera in humana vita, hoc est, vt interpretantur alij, prope innumerabilia, quorum omnium origines hic paucis inquiremus.

In In-
tro-
d.
Lib. 26.

c. 1.

Vt malo cuiquam medelam facias, aut si minus possis, æquo saltem constantique animo feras, interest quàm plurimum illius causas iam ante peruidisse. Ea ratio mihi suadet vt primùm aperiã morbi fontes, tum ad remedia delabar.

Suarez à calamo, doctisq̃ ingenij monumentis orbi notus; morbos omnes ex vnâ aliquâ harum

causarum oriri docuit : vel ex parentum vitio , prauâque complexionem , quæ etiam in foetum emanat. Vel ex quadam intemperie, & humorum inter se dissidentiũ pugná : vel ex aëris iniurijs , cœlique inclementioris influentiâ : vel denique ex ipso peccato, quod prima radix malorum omnium.

Prima illa, & innoxia hominis ætas , morbum ne de nomine quidem nouerat; nesciebat quid febris, quid calculus , quid podagra , aut chiragra , quid aqua intercus esset: multoque minus quid à febre algerere , aut ardere ; quid calculo ceu equuleo torqueri ; quid aqua intercute distendi , quid à podagrâ , & chiragrâ lentam alluuiem, duramque tyrannidem pati. Hęc inquam non viderat prima orbis ætas, nec
 sense-

senserat Adam in suo illo innocen-
 tiæ statu, qui utinam & posteris &
 illi fuisset diuturnus; sed irrita ca-
 dunt vota, nec nobis erit, qui prius
 à peccato ad hæc mala damnati,
 quàm nati, nec illi etiam fuit. Si e-
 nim S. Ephrem credimus, creatus
 Adam horâ nonâ matutinâ: & sce-
 leris reus sub tertiam pomeridia-
 nam, adeoque etiam morbis ob-
 noxius. Vel si mauis age, dic cum
 Tostato conditum die Veneris sub *In Gene-*
 Solis ortum, Sabbato peccasse sub *sim.*
 occasum. Vel si arridet magis cum
 Pererio, Torniello, Saliano, iudica
 & pronuntia in Paradiso, sedeque
 voluptatis dies vidisse octo, nō am-
 plius: Certè ut ut sentias, & loqua-
 ris, ad propositum meum parum
 interest: manebit ea lis sub Iudice,
 & veritas in occulto; at hoc in a-
 aperto

perto erit: statim atque peccauit sui
sceleris pœnam sensisse, & in cor-
pus quasi in hospitium morbos om-
nes admisisse, eorumque vitium in
postero transmisisse, non transmi-
surus vnquam si scelus abfuisset.

Erat enim constans, & intemerata
valetudo, datum à superis veluti
innocentiæ priuilegium: pro cuius

Lib. 2.

c. 17.

l. 8. c.

71.

fide etiam appello illud quod Ruf-
finus in vitis Patrum, Palladius, a-
lijque de Abbate Isidoro, eiusque
monachis prodiderunt.

Erat magnus ille Præsul, erant
& Monachi, parentis optimi emu-
latores filij, eâ vitæ, morumque in-
nocentiâ, cui aliquid supra vulgus,
statamque naturæ legem concedi
potuit; & vero re etiam ipsâ con-
cessum est. Fuit autem illud eiuſ-
modi, vt nunquam ægrotarent: sed

vitam

vitam ducerent etiam in seros annos nullis vnquam morbi contagijs vitiata: cui priuilegio additum & alterum; vt cum immineret vltima dies, & sanctioris æui meta, ea pateret illico, & diuinâ reuelatione nosceretur. Tum Religiosi viri impendentis fati memores, quàm optimè dispēfare reliqua perituræ vitæ momenta, atque ad beatam æternitatem facilem aditum parare; nec tam abripi violentâ morte, quam suauis sopore terris subduci, & cœlo reddi.

Et hæc paucis à me dicta sunt, vt euincerem illud, ab animi noxâ, in ipsum quoque corpus morbi vitium trahi. Vt non immerito pronuntiarit olim Democritus, si corpus animum in ius vocaret, haudquaquam futurum vt ille muneris
male

male administrati crimen effugeret; cum enim in corpore, velut in præsidio, collocatus sit, hostem, id est peccatum omni conatu, vique arcere debuit: & tamen (ô malum) illud ipsum patentibus atque explicatis valuis admisit, malus omnino sui corporis custos, ac præses; & hinc laxatur infesta morborum agmina, quæ vbi illud inuaserunt, etiam sceleratæ menti pro pœnâ sunt: non ita tamẽ, quin aliquando & sæpius pro medicinâ: ita scilicet disponente suavi Numinis prouidentiâ. Ut postea fusius explicabitur.

§. 2.

§. 2.

*Quæ in morbo afflictioni esse soleant?
Quæ etiam præsidio?*

DIuus Chrysoſtomus facundâ mente, & ore, vt ſolet, aureo, patientiam, quæ in morbiaculeis, ac doloribus exhibetur, in ſummis reponit: ſic enim epistolâ quartâ ad Olympiadem.

Nihil eſt, inquit, Olympias, quod ad laudem, & gloriam adipiſcendam cum patientiâ in doloribus perferendis comparari poſſit. Nam ea virtutum regina, & coronarum apex eſt. Ac ne illud ſine teſtimonio & exẽplo fudiſſe videatur, Iobum (quem adamantinam animam, & turrin patientiæ vocat) in arenam educit, quaſi pugilẽ fortiffimum, & cum omnibus iniurijs luctatorem.

rem. Ac primo quidem cum fortunarum iacturâ, & bonorum clade: deinde cum acerbo suorum facto, quos, vt ait, ex vtroque sexu omnes subitâ & immaturâ ætate, & violentâ morte malus genius ita oppressit, vt in ipso mortis modo, ac ratione extemporaneum tumultum inuenirent. Et tamen *cum tantam in agris, domi in pecudibus, in liberis tempestatem excitatam, fluctusque fluctibus continuo succedentes, & continuos scopulos, & profundam caliginem, & intolerandum naufragium conspiceret, nec mœrore premebatur, nec ea quæ acciderant, pœnè sentiebat. At posteaquã morbo & vulneribus deditus est, tum vero & mortẽ exoptabat, & in luctu, ac lamentis versabatur. Ex quo intelligas licet, quemadmodum hoc omnibus*

bus

bus rebus aduersis grauius fit, ac summum patientiæ genus. Atque hoc ne peruersus quidem dæmon ignorabat. Ac proinde cum omnibus illis rebus tentatis pugilem tranquillum, & à perturbatione immunem perspiceret, ad hoc certamen tanquam omnium maximum se contulit. Cœtera videlicet tolerabilia esse ducens, etiamsi fortunas, etiamsi liberos, etiamsi quicquam aliud amittat. At eam demùm mortiferam esse plagam cum quispiam in corpore dolores excipit.

Vbi porro illos sedatâ mente, infractoque animo excipere visus est Iobus, tum demùm & à cœpto destitit malus hostis, & sese victum orco reddidit, victori terram, cœlumq; reliquit velut illustrem patientiæ scenam, theatrumque fortitudinis;

tudinis ; de quâ dum mihi mouetur quæstio , in eâ paucis excutendum erit, quæ in morbo afflictioni esse soleant, ac deinde quæ præsidio.

Tria, inquit Plinius, in omni morbo grauiasunt. Metus mortis, dolor corporis, intermissio voluptatum; adde & officiorum ad quæ nos vel natura finxit, vel ipsa vitæ ratio vocauit. Contra hæc omnia sua viro forti sunt auxilia, & primum quidem aduersus insurgentem mortis

Senec
ep. 10.

etum excutienda vitæ cupido est, scendumque nihil interesse quando uitariis, quod quandoque patiendum est. Quàm bene viuas referre, non quam diu, sæpe autem in hoc esse bene: ne diu.

Sopitâ autem, & penitus edomitâ illâ vitæ cupidine, enascetur & ipse mortis contemptus, de quo disertè ille ipse Seneca.

Non tantum morbi, sed totius
 vitæ remedium est contemnere mor-
 tem. Multorum mortē distulit mor-
 bus, & salutis illis fuit videri perire.
 Morieris, non quia egrotas, sed quia Ep. 78.
 vivis. Ista teres & sanatum manet.
 Cum convalueris non mortem, sed
 valetudinem effugies: quod si illam
 effugere non possis, quid adeo te
 ipse torques, atque excrucias. Pro-
 fecto degener est anima quæ sepul-
 ta latet in corpore, & tamen cor-
 pus amat: non secus quàm quæ hu-
 mi serpunt, lustra sua belluæ. Sed
 audio reclamas, & mihi ingeminas
 illud, à morbo huic corpusculo es-
 se malè.

Sed amabo te, mi lector. *Quid* Epicte-
tus c.
10.
 est habere malè? appropinquare dis-
 solutioni, quâ anima separatur à
 corpore. Sed quid res ista habet pe-
 riculi?

riculi? si nunc non appropinques,
 paulo postea accedendum erit. An te
 mortuo scilicet mundus euertetur?
 Sed ecce iterum obstrepis: magnos
 cruciatus habet morbus: sed hos tole-
 rables interualla faciunt: nam sum-
 mi doloris intensio inuenit finem. Ne-
 mo potest valde dolere, & diu. Hoc
 nempe solati. Vasti doloris est, quod
 necesse est desinere illum sentire, si mi-
 nis senseris. Vir magnus ac prudens
 animum deducit à corpore, & mul-
 tum cū meliore & diuinâ parte ver-
 satur, cum hac querulâ, & fragili
 quantum necesse est. Leuis dolor est
 si nihil illi opinio adiecerit. Contra si
 exhortari te cœperis, ac dicere nihil
 est, aut certè exiguum est. Duremus,
 iam desinet. Lenem illum dum putas,
 facies. Plerumque enim ad opinio-
 nem dolemus, & tam miser est quis-
 que quàm credit.

Sen. ep.
 78.

Verum demus etiam illud immanem esse doloris sensum: sitamen in eo suus est æger: toto contra illum pugnet animo, vincetur si cesserit, vincet si se contra suum dolorem intenderit. Quemadmodum perniciosior est hostis fugientibus, sic omne incommodum magis instat cendenti, et auerso. Sed graue est. Quid? nos ad hoc fortes sumus ut leuia portemus? cogita quid honestè, quid fortiter feceris, bonas partes tecum ipse tracta, memoriam in ea quæ maximè miratus es, sparge: tunc tibi fortissimus quisque, et victor doloris occurrat. Ille qui dum varices exsecandas præberet, legere librum perseverauit. Ille qui non desijt ridere, cum ob hoc ipsum irati tortores omnia instrumenta crudelitatis experirentur. Non vincetur

dolor ratione, qui victus est risu? Vincetur certè, si modo is es, qui esse debes; sed & aliud à morbo malum est, videlicet intermissio voluptatum, & ea malus est nodus, cui quærendus etiam cuneus omnino malus.

Duo sunt genera voluptatum, corpus aliæ, animum aliæ bene afficiunt: neque has, neque illas morbus tollit: vt enim ille ipse Plinius, quo authore hic vtor. *Corporales voluptates morbus inhihet, non tollit. Imo si verum æstimes, incitat. Magis inuat bibere sitientem, gratior est esurienti cibus. Quidquid ex abstinentiâ contingit, gratius excipitur. Illas vero animi voluptates, quæ maiores, certioresque sunt, nemo medicus ægro negat. Has quisquis sequitur, & bene intelligit, omnia sensuum*

suum blandimenta contemnit. Verum non ita forsitan illud, quod ultimo loco posui, tanquã à morbo malum: erat illud intermissio eorum munitiorum, ad quæ nos vel natura formavit, vel impulit fortuna, vel nostra voluntas induxit.

Da mihi è multis vnum aliquem in paucis ad studia facilem, ac proum, da eum, cui tota vita litibus teritur; da alium, si voles, qui inter arma, & tubarum clangorem in nutritus vitam fere exegit martio puluere non indecorè fordidam: & huic, & illi importunæ morbi molestiæ, & vis acerba: quid enim, is qui in omni vitâ litteris assedit, an non dånabit infœlix illud otium, quo & à studijs malè feriari iubetur, & in molli anserè desidiosus cubare? quid alius, cui Martem spi-

38 DE FORTITVDINE

rat animus, qui cursu capitur, & pugnâ, qui æstus tolerat, ac soles, nunquid inertes, atque inglorios claudit esse dies illos, quibus non tam sibi, quàm morbo vacat, non tam cum hoste pugnat, quam cum ingenti morborum cateruâ, & modo calculo, modo podagræ & chiragræ litē mouet, & sibi stomachum. Certè & medicos omnes procul esse, & morbos volet, quisquis ab ijs sibi eripi senserit iucundissimam illam animi exercitationem, quæ vel in sago, vel in togâ quæritur. Non volet tamen, si attendat etiam in morbis suas esse animæ delicias, & honestissimas exercitationes; sunt eæ virtutes prope omnes, quibus scholas aperit ipse morbus. Plinium audi etiam de hoc argumento differentem.

Corpus

Corpus tuum valetudo tenet, non
 animum, si animus tibi in usu esse
 solet, suadebis, docebis, disces, que-
 res, recordaberis. Quid porro? nihil
 agere te credis, si temperans æger
 sis? Est, mihi crede, virtuti etiam
 in lectulo locus. Non tantum arma
 & acies dant argumenta alacris a-
 nimi, indomitique terroribus. Et
 in vestimentis vir fortis apparet.
 Habes quod agas, bene luctare cum
 morbo. Si nihil te coegerit, si nihil
 exorauerit; insigne prodis exëplum.
 O quàm magna erat gloria mate-
 ria, si spectaremur ægri; ipse te spe-
 cta, ipse te lauda. Laudabis autem,
 si te ita morbus à consuetis officijs
 abducatur, vt tamen à pulcherrima-
 rum virtutum exercitijs non ab-
 ducatur.

§. 3.

*Qui fructus è morbo corporis, ad
animum emanare soleant?*

SI morbi vim æstimare velis ex
sensu deprauatæ naturæ, pœ-
nam esse dices: si è suauis Dei prou-
dentiâ, ac miseratione, remedium
ac medicinam esse fateberis.

*Pf. 21. Intelligat homo, inquit Augu-
stinus, medicum esse Deum, & tri-
bulationem, atque etiam morbum,
medicamentum esse ad salutem; non
pœnam ad damnationem. Sub me-
dicamento positus oreris, secaris,
clamas, non audit medicus ad vo-
luntatem, sed audit ad sanitatem.*

*L. 2. ep. 2. Quod ipsum ore melleo dedu-
cit Ambrosius epistolâ ad Bellicû
ægrum, in quâ iactat illud scriptu-
ræ, Deique ad Hebræos oraculum.*

Percu-

Percutiam, & sanabo. Percussit, in- Deut. c.
32. v. 39.
quit, infirmitate, & sanauit fide.

Nimirum dum Bellico iaceret ægrum corpus, sese erexit animus, & ad altiora fidei mysteria, solemnemque professionem euexit.

Simile quoddam supremi Numinis à morbo beneficium etiam ipsi agnouere pagani, quos inter Plinius doctè, vt solet, ac facundè.

Nuper, inquit, me cuiusdam amici languor admonuit, optimos nos esse dum infirmi sumus. Quem enim in- L. 7. ep.
26.
firmum aut auaritia, aut libido sollicitat? non amoribus seruit, non appetit honores, & quantulumcumque vt relicturus, satis habet. Tunc Deos, tunc hominem esse se meminit; inuidet nemini; neminem miratur; neminem despicit; ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut
C S alitur.

alitur. Balnea imaginatur, aut fontes, hæc summa curarum, summa votorum, mollem impostum, pinguemque, si contingat euadere, hoc est innoxiam beatamque, destinat vitam. Possum ergo quod pluribus verbis, pluribus etiã voluminibus Philosophi docere conantur, ipse mihi, tibi que breuiter præcipere, ut tales esse sani perseueremus, quales nos futuros profiteamur infirmi.

Nimirum dum ægri sumus, enasci solet magna præteritæ vitæ poenitentia, futuræ præcautio, multa que prouidentia; si morbo bene monenti pareamus, quod olim Sigismundo Imperatori, apertè insinuauit Theodorus Archiepiscopus Colonienfis, cum enim ex eo quaesisset Cæsar, quæ recta esset in cœlum via? subiunxit magnus Præsul.

Si

Si tuam vitam institueris, ut facturū te promifisti, dum calculus aut podagra, aut alius morbus grauior te oppreffit. Nempe tum temporis faniora ineuntur confilia, quia in ægro corpore fanior eft animus, vt enim difertè Saluianus.

Infirmittas carnis vigorem mentis exacuit, vt affectis artubus vires corporum in vires tranfeant animorum. Non turpibus flammis medulla æftuent, non malè sanam mentem latentia incentiua succendant, non vagi fensus per varia oblectamenta lafciiant; fed fola exultet anima, leta corpore affecto, quafi aduerfario fubiugato. Eft enim anima fit hofpes, comesque corporis, ab hoc tamen quafi ab hofte fibi malè metuit, maximè vero cum valens, ac vegetum eft:

L. i. de
Prouid.

tum

tum enim velut equus indomitus
 animum tanquam fessorem excu-
 tit, non excussurus, si aut fame lan-
 guens, & tabidum, aut morbo ia-
 cens atque oppressum esset: tum
 enim animo ceu domino cedit,
 eiusque admittit imperia; nulla
 quandoque aliâ vi, nisi ægritudine
 edomandus, quod eleganti æni-
 gmate doctum poëta voluit. Legi-
 tur illud apud Dyphilum, estque
 de tribus fortissimis, scilicet ferro,
 fabro, & febre: hos inter olim sua-
 lis, & de fortitudine contentio.

Pro ferro faciebat illud, quod &
 durum sit & prope indomitum, &
 quod ipsum cætera frangat, atque
 edomet.

Pro fabro militabat istud, quod
 ipse ferrum cudat, versetque formas
 in omnes, ideoque ferro fortior au-
 dire videatur.

Pro febris vero hæc obiecta ratio, quod fabrum ferri domitorem, edomet ipsa, debilitet, lectulo insternat, penitusque frangat.

Hoc ænigmate poëta lusit, docuitque humanos animos à morbo flecti, vinci que, qui nec occultâ, nec apertâ vi edomari potuerunt. *Infirmitas grauis*, inquit Ecclesia-^{c. 31. v. 2.} sticus, *sobriam facit animam*, quam valetudo prius ebriam fecerat.

Exemplo erit Ezechias, qui valens, Deo ac superis minus gratus; æger omninò gratior. Exceperat illud ab Isaiâ oraculum. *Dispone do-*^{c. 38. v. 6.}
mui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Ad has voces, & immisissam altius iacenti corpusculo morbi luem, excitatus *conuertit faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominum, & fleuit Ezechias fletu magno.*

gno. Firmo ac valenti pumice fic-
 ciores erant oculi, infirmo humen-
 tes, & velut in lacrymarum stagno
 natantes; prius obduratus ad moni-
 ta, precesque animus, iam cereus, &
 flecti facilis: ante in terram pronus,
 atque abiectus, modo in cœlum,
 ac superos erectus. Quid deinde?
 ægrotantis preces audiit, & lacry-
 mas vidit pacatum Numen, & ad-
 iecit ad vitæ dies annos omnino
 decem supra quinque. Utque certa
 foret diuino promisso fides, hoc ei
 à Domino annexum prodigium.
 In horologio parentis Achaz um-
 bra solis, imo & ipse sol ad decem
 lineas recessit: ut tot filio adderen-
 tur lucis, & solis horæ, quot ante
 parenti detractæ.

Si Rabbini habenda fides, diei,
 quo regi Achaz iusta perfolui de-
 buerunt,

buerunt, quo funus duci, quo sepeliri Rex impius: sol ipse, orbis oculus, occidere festinans, illi; inquam, diei decem omnino horas detraxit, quas deinde ægrotati filio reddidit.

Ecce quis à morbo fructus, quis proventus: non vitæ tantum, & vsuræ huius lucis, sed & virtutis. Ut proinde in ægros plerosque cadat illud, quod in Petri Piscatoris filiam, dictum olim ab optimo parente: *sic expedit ei.*

Iacebat illa graui morbo pressa, cum pater, qui in alios omnes beneficus, in eam durior, atque inclementior, roganti cuiuspiam cur filiam à febre non expediret, vel attactu leui, vel si vellet etiam vmbra, respondit. *Sic expedit ei.*

Ita omnino & plurimis etiam expedit, vt vel calculo intrinsecus

torqueantur, vel torreantur feбри,
vel podagræ alluuiem sentiant,
vel alias cuiuspiam morbi mole-
ftias, vt in ægro corpore fanus ha-
bitet animus.

Ita factum olim legimus in vitâ
S. Thomæ Cantuariensis, ad eius
sepulcrum, piosq; cineres sese con-
tulerat æger vnus aliquis, & quæ
magni præfulis miseratio, etiam ex-
cussio morbo pristinam valetudi-
nem impetrarat: cum ecce sibi,
suisque iam reddito suboriri cœpit
scrupulus, num fanitas æquè ac
morbus ad salutem ac beatitatem
esset profutura: (hanc enim maxi-
mè spectabat æger, cui animæ fa-
lus, ac vigor longè potior corpore)
dum ergo pungit, & conscientiam
extimulat ea cogitatio, ad sancti
martyris, ac præfulis sepulcrum
reuer-
ti-

reuertitur, sibi que datum à superis
 medicum orat, atque obtestatur, si
 forte sanitas corporis minus animo
 consentanea, minus proficua beatę
 æternitati foret, eam rursus exueret,
 & morbum, ceu vestem animę
 aptiorem indueret. Vix è corde,
 ceu pietatis, ac religionis officinã
 euaserant pauci gemitus, vix è la-
 bellis aliquot vocolę exciderant,
 preces que; cum in corpus velut in
 diuersorium preproperã festinatio-
 ne desertum morbus redijt, futurus
 diuturnior hospes. Nimirum ægro
 illi data erat sanitas aliquã superum
 indulgentiã, & morbus deinde
 maiore gratiã redditus.

Solent enim beatę illę mentes,
 quibus in oculis Deus, in amoribus
 est beatitas, animo non corpori, æ-
 ternitati non tempori seruire, & il-

D lud

lud concedere, quod in altissimâ illâ, diuinâque mente, ceu speculo, magis profuturum intuentur. Et quia plerumque plus à morbo boni, ac gratiæ accedit, quàm à sanitate, ideo illum hac meliorē ducunt.

Vitæ
P. P. 2.
p. c.
148.

Quod ipsum etiam in hac mortali vitâ sensit, docuitque S. Romitus, magnus eremi cultor, ac solitudinis. Solebat ille quot annis semel morbo tentari, ducebatque illum in bonis, cum nescio quo fato anno vno liber fuit; & primùm mirari, ac stupere, dein etiam grauius dolere, gemere, queri, quasi à Deo desertus esset, & superum gratiâ vacuus, qui morbo vacuus erat.

Ecce, mi lector, quis magnarum mentium de egritudine sensus, quæ cogitatio, hausta sine dubio, non à corpore, carneaque compage, quæ
semper

semper est querula, quia fluxa, & mortalis; sed ab anima nobiliore hominis parte, quæ stabilis est, atque immortalis.

Ab hac probè doctus ex antiquis Patribus non nemo, discipulum ægrum ita solari solitus. Ne te, fili, morbi tædeat, pudeatque: quin potius Deo moderatori gratus esto: si enim tibi ferreus est animus, à morbo, ceu igne, rubiginem exuet: sin vero aureus, ex eo quoque purior euadet.

§. 4.

Præclara quædam singularis in morbo patientiæ exempla.

IN morbo non solum prodest ad alias cogitationes auertere animum, & à dolore discedere: verùm etiam cogitare, quid honestè, quid

52 DE FORTITVDINE
quid fortiter fecerint alij, quos olim aduersa probauit valetudo; sic enim ad eorum exemplum sese eriget æger, & si minus pares; at saltem suppare animos induet.

Eâ cogitatione vsus olim Seneca, tum ad corporis ægrotudines, tum ad quoduis aliud, seu naturæ, seu fortunæ incommodum depellendum.

Ep. 98. *Dic tibi, inquit, ex istis quæ terribilia videntur, nihil est inuictum; singula vicere iam multi. Ignem Mutius, crucem Regulus, Venenum Socrates, exilium Rutilius, mortem ferro adactam Cato. Et nos vincamus aliquid. Aliquid faciamus, imò & patiamur animosè; sumus inter exempla, quare deficimus? quare desperamus? quidquid fieri potuit, potest.*

Rectè

Rectè sanè, & eleganter: cum enim propè omnia vicerint alij, quidni & nos vincamus aliquid, quidni inter exempla simus; cum etiam inter ea fuerint tenellulę virgines, imbellisq̃ue sexus: nec enim te, mi lector, ad viros ducam, nec ad lobum vnum aliquem, *quem, vt* ait D. Cyprianus, *vulnerum vastitas, & tabescentes, ac defluentes artus, Vermium quoque edax pœna consumpsit.* Nō ei te sistam, alijq̃ue, quos tulere lapsa retro sæcula, sed ad puellulas te vocabo, & in molli, infirmoq̃; sexu, patientiæ miracula.

Lib. de
patien-
tiã.

Claram tibi in exemplum proponam: & nomine, & re etiam ipsa longè clarissimam.

Eam omnino malè excepere alij, atque alij morbi, ijque grauissimi, etiã totos viginti octo annos,

quos exegit ipsa summâ patientiæ laude, maximè vero cum ad extrema deducta est vitæ confinia, in quibus agitata quàm acerbissimè dies omnino septemdecim vidit sine cibo, potuque: cumque eam à morbo lanienam æquo, vt alias, fortiq̄ue animo ferendam dixisset frater Reginaldus, qui ei à confessionibus erat, adiecit Sancta Virgo: ex quo me, D. Francisco duce, ac patrono, Dei mei obsequijs totam mâcipaui, nullus morbus grauior accidit, nulla acerbior pœna, nullus patientiæ rigor non suauis.

Sanctę Clarę accedet D. Lydina, exemplar sanctitatis, & patientiæ prodigium: in eam tanquam in scopum incurrere morbi propè omnes facto veluti cuneo, non tamen fregere, sed erexere potius, vt
ægr-

ægritudine, dolore, imò & seipsa
 semper esset superior. Qui eam tri-
 ginta totos annos lecto continen-
 ter affixam, oculis non animo le-
 gisset, aliud vidisset nihil, nisi viuũ,
 ac spirans cadauer, in quo tamen a-
 lacer, vegetus, & fortis spirabat ani-
 mus, & vnicælo, Deo que respira-
 bat, cui enim potius? senserat illa si-
 bi corpus esse pro diuersorio, imò
 si voles, etiam pro carcere, è quo li-
 berior euolaret animus, dissoluto
 iam, & effracto ergastulo corpo-
 ris: & hinc illæ deliciæ, illud gau-
 dium, ille plausus à morbo, ceu af-
 fertore, ac vindice libertatis; ad quã
 accedebat & illud bonum, quod
 ægritudinem sciret esse virtutis pa-
 læstram, & scholam sanctitatis, in
 quã docentur bonæ mentes Chri-
 sto seruatori suo in doloribus, in

56 DE FORTITVDINE

tormentis, in cruce cōsentire: quod
ipsum etiam spectauit aliquando
S. Coletta, quæ à Deo, Iesu suo sum-
mis votis expetijt, vt dolorum eius
aliquando particeps esse videretur.
Votis annuit Saluator optimus, &
exinde famulã suam quinquaginta
annis morbis grauioribus exercuit;
ad stuporem, & miraculum: imò
etiam ad querelas, gemitus, lachry-
masque sororum: quas eliciebat,
vel vnus ipse ægræ Virginis aspe-
ctus, quibus illa subridenti similis.
Quorsum, aiebat, hæ lacrymæ, ô
sorores meæ? quod patior vobis
graue, animo certè meo leuissimū,
& vt graue foret corpori: eo tamen
fit leuius, quod in eo sentiam ami-
cam Dei manum, quam excutere,
crudele & impium foret, exoscula-
ri autem suaue, amabile, pium. Hęc
illa

Sur. in
eius vi-
rã.

illa nō verbis tantum, sed re etiam ipsâ; cum occasio tulit, est testata: si enim exigeret Numinis gloria, cultusque etiam afflicto corpusculo non exire, sed efferri domo se patiebatur, & dicenti sibi, periculum adire, ne in viâ moreretur. *Parum est*, inquit illa, *Domine, an foris moriamur, modo in Domino.* In eius manibus tutò excidet anima, si è corpore exciderit.

Et hæ sunt voces, hæc oracula, sanctarum mentium, quæ eas carnis afflictiones non è sensibus, sed ex diuinis rationibus metiuntur.

§. 5.

Opportuna in morbo considerationes.

Dixit olim Neroni Deme-
trius, *mortem tu mihi minita-
ris, natura tibi.* Tua voluntas aut

Epictetus 1. 1.
apud
Arrian.
c. 25.

D 5

potius

58 DE FORTITVDINE
potius insolens tyrannis & libido
quædam sæuendi, ferrum, & ignes
ostentat, mortemque per atrociam
supplicia sub oculos ponit: at teip-
sum, ô tyrâne, eedem manent, imò
grauiores fati leges, & hæ quidem
non homuncionis alicuius volun-
tate; sed necessitate, sed naturâ: à
quâ discedere vt velis quàm maxi-
mè, non potes.

Quod ille de morte iactauit,
hoc ego de morbis, qui ad illam
ducunt; imponuntur illi, non no-
strâ, non alterius cuiuspiam depra-
uatâ voluntate; sed insita quadam
naturæ necessitate: cum enim cor-
pus hoc mortale conflatum sit è
quatuor humoribus, quorum sem-
per inter se pugna, luctatue, neces-
sum est illud ab his pati, concuti,
torqueri: quod si necessum est, a-
mabo

mabo te, quisquis es æger, cur contra necessitatem depugnare vis, cur effugere, quod effugit nemo: Si natura tibi id imponit oneris, quid eam auerfaris, ac damnas: si ad hoc natus es, vt aliquando infirmus esses, vt ab ægritudine exsuccus, & aridus; quid semper ab ætate, à valetudine viridis, ac vegetus esse vis: Cogita tibi in hac vitâ mortali, idē vsu venire, quod ariftis.

Aristæ quam ob causam nascuntur? nonne vt inarescant? Ideo autem arescunt, vt videlicet demetantur nunquam? at dira imprecatio hæc est aristarum, vt demetantur nunquam. Sic statuendum in hominibus quoque, detestationem esse si quis optet non aliquando æger esse, non aliquando mori: cum simile id sit voto, quo vt non maturescant segetes,

Epicte-
tus l. 2.
c. 6.

tes, nec vt demetantur, quispian
optet. Sicuti ergo si aristis suus es-
set sensus, sua mens, & intelligen-
tia, optarent illæ suo tempore ina-
rescere, ac deinde meti, quia eas ad
hoc natura formauit, cui obsequi
volupte est: ita viro sapienti, &
conditionis suæ probè conscio, nõ
graue, non acerbum, non durum,
& execrabile, sed potius leue, iu-
cundum, & amabile videri debet à
febris æstu, ceu sole inarescere, col-
laq; fato submittere, & mortis fal-
cem equanimiter pati: eo maximè
quod ideo exarescit, ac dissoluitur
corpus, vt aliquando reuifcat in
sæcula, imò & in æternitatem. Hoc
igitur primùm aduerte, & apud te
tacitis cogitationibus expède cum
à morbo lecto affixus es: cogita
deinde & alterum, & vincetum tibi
propone

propone vnum aliquē: is dum carceris sui putrescere paulatim muros videt, & ruinam minari, stat tantisper, exitumque è vinculis expectat, ac libertatem. Idem tibi euenit cum æger es: vides ipse, sentisque tabescere, soluique corporis ergastulum, bene habet: ne geme, ne querere, ne morbum incusa, ne damna, sed exulta, & ad propositā libertatem aspira: imò & hoc quoque apud te meditare. Hanc pellem, hæc ossa, has carnes respectu animæ, nihil aliud esse, quam diei vnius penulam, aut pannos tenues, quos vbi ab ægritudine, à vulnere, aut alio quopiam corpusculi vitio, videris defluxisse: erecta in te stet anima, nec aliud quàm tempus expectet, quo miserrimas has deponat exuias: vtq; has abijciat etiam lubens,

lubens,

lubens, volensque: perpende & illud; hunc mundum quantus est, tibi pro scenâ esse, è qua spectes pompam ludorum huius æui mortalis, recedasque cum ita libitum fuerit ei, qui te in scenam vocauit, atque admisit.

Epicte-
tus.

Egredere igitur, ac discede, ut gratus, ut verecundus. Da locum alijs; alios nasci oportet, quemadmodum & tu fuisti natus, posterisque concedendus est locus: conceditur autem per morbos variosque casus, à quibus è mundi proscenio subducimur, futuri spectatores Dei in totâ quantum protenditur æternitate.

Sed audio, iniicies illud, nimis cito, & præproperè subducimur ægritudinis vitio; & hinc malum, hinc dolor, cui medelam afferet D. Antoninus; qui te in scriptis suis
etiam-

etiamnum spirans sic alloquitur.

Heus tu, cuius fuisti, in hac magnâ
 Urbe, quid attinet utrum quinquen-
 nio? etenim quod secundum leges, id
 omnibus est æquû. Quid ergo graue
 si te Urbe emittit Dominus? non id
 facit iniustus iudex, sed potius natu-
 ra, quæ te introduxit, perindè, ac si
 Prætor, histrionem emittat è thea-
 tro, in quod eum introduxerit.

Lib. 12.
 n. 19.

Quod si is dicat se non quinque,
 sed tres modo actus recitasse, rectè
 dicet: at in viâ tres actus fabulam
 implent: Et si non implerent ab vr-
 gentis morbi importunitate, quid
 interest, si is te euocat, qui fabulæ
 author est, ac moderator.

Discede igitur æquo animo, nam
 & is qui te dimittit Deus, propitius
 tibi est, & in eo quod te dimittit,
 spectandum imprimis illud, te-
 cum

cum agi vt cum fructibus solet, ex
ijs qui præcoces sunt, nisi citò excu-
tiantur, computrescunt, neque ijs
iniuria fit si decutiantur, imò fieret,
nisi decuterentur. *Oliua maturita-
tem consecuta, si decidat, arborem,
quæ ipsam tulit, ac genuit, collaudat,
& gratias agit.* Et tu pariter lauda,
& grates age: si enim importuno
morbo, & vt videtur præcoce fato,
abeundum est: scito quod è vitâ
velut arbore deijceris: terræ, ceu
communimatri redderis, ne diu-
tiùs arbori, id est vitæ adhærens, à
vitijs, & voluptatibus compu-
trefcas.

D. An.
ton. l. 4.
n. 39.

CA.

CAPVT II.

De morte.

Dicitur olim Maria Salome,
 prudens Matrona, à Christo
 generis nostri Seruatore quæsiuisse.
Quamdiu uigebit mors? Cui Do-
 minus. *Quoadusque uos mulieres*
parietis. Diuinum sanè, sapiensque
 dictum.

Clemēs
 Alex.
 l. 3.
 Stromat.

Nihil enim tam nascentis pro-
 prium est, quam ut intereat; &
 parentis, atque parientis uteris
 foetum suum, non ad vitæ usuram
 magis, quam ad mortis expecta-
 tionem effundit. Id dum animo
 spectat Tertullianus, ita de immi-
 nentis fati debito christianè philo-
 sophatur. *Hoc stipulata est Dei vox,*
hoc sponndit omne quod nascitur.

l. de a-
 nima c.
 50.

E

Quod

ibidem. Quod si sponndit illud, & adeo quidem, vt etiam *publicâ totius generis humani sententiâ, mors natura debitum sit*, videndum nobis erit, vt quod necessitati velimus nolimus, est concedendum, faciamus esse virtutis; vtque faciamus, pauca tibi sub oculos ponemus, amice Lector, ea æqui, bonique consules, & de tuo, si ita videbitur, symbolum addes.

§. I.

Mors ineuitabili Natura lege, ac necessitate imposta: æquo constantique animo excepta actus est fortitudinis.

DE morte varij varia censuere. Tertullianus pro innatâ magnæ mentis solertiâ, styloque acutiore, mortem esse dixit. *Vltimam*
quæstio-

questionum omnium. Digna sanè tanto viro sententia.

Existimauit nimirum vitā hanc mortalem scholam esse, in quā multū exerceantur, imo torqueantur hominum ingenia, in quā alia atque alia proponi soleant, atque agitari quæstiones; quas inter, omnium vltima, & difficillima est de morte, cuius nodum soluere ne vnus è toto genere nostro potest, nempe plusquam herculeus est ille nodus, arctissimum, atque indissolubile vinculum, quod qui dissipat, næ ille orbis erit dominus, atque vniuersi.

Midam ferunt curru nodis quibusdam inexplicabilibus connexo vectari solitum, de hoc in templo reposito proditus erat apud Phrygas rumor, vt qui vinculum illius

soluisset, eum Asiæ imperaturum; explicuit Alexander, & totius Asiæ imperium tenuit. At mortis nodum dissoluere, atque explicare non potuit, ideoque ipse & Asiæ, & orbi, & fato cessit: & vero cedent omnes quos aut terra feret, aut sol aspiciet: quia *mors quæstionum omnium ultima est, & difficilissima*. Imo si Philosophos, ipsumque audiamus Aristotelem, *omnium terribilium terribilissimum est mors*: diceres ex eorum sensu omnia seu fortunæ tela, seu vitæ vulnera, inania quædam esse puerorum terriculamenta; præ terrore, horroreque designatæ à naturâ mortis, extremæque necessitatis.

Verum ut ea sit, & habeatur mors, pusillo, fractoque homini; at non ita viro forti, & magnanimo:

*Etich. 3.
c. 6.*

mo: alit ille intimisq̄ue penetrabilibus claudit ingens animæ præsidium, scutum inexpugnabile, & aduersus fati tela, duræq̄ue necessitatis incurfus clypeum adamantinum, & impenetrabilem: virtutem inquam fortitudinis, quæ vt cœtera mala excipiat, ac toleret: ita & inuisam mortis faciem, equo placidoq̄ue vultu aspicere doceat, atque contemnere: imo etiam, quod ames ac mireris, appetere, atque impensius ambire. Nimirum animo forti, verèq̄ue Christiano, vita peregrinatio, mors ad patriam via; vita somnus, mors vigilia; vita carcer, mors facilis ad libertatem aditus; vita morbus, & insania, mors medicus, vita mare, mors portus.

Bonos inter & malos hoc inter-

E 3

est,

vita pe-
regrina-
tio.

est, quod his terra patria videatur,
& sit, illis autem mundus exilium,
& cælum patria. Testes erant ge-
mini fratres, quos fouerunt primæ
nascentis mundi cunæ: Cain, &
Abel, de quibus illud Augustini.
Abel primus mundi peregrinus,
sed cæli ciuis; Cain primus mundi
ciuis, & exul cæli; ideoque hic vite
tenax, & mortis fugiens; ille vitæ
ferè prodigus, & mortis amans:
hoc scilicet à bono parente Adamo
hauserat, & probè retinebat: vitam
esse peregrinationē, quā per ineui-
tabilis fati vias ad cælum, ceu pa-
triam tenderemus: quod etiam a-
gnouerunt, & saltè in nimum ad-
miserunt Heroës inçlyti qui alijs
id ipsum pro documento vitæ be-
ne, fortiterque instituendæ esse vo-
luerunt.

Virorum fortissimus Iacob, vt
qui cum Deo luctari ausus, & for-
tis esse etiam aduersus supremum
Numen; inclinata iam ætate, roga-
tus à Pharaone? *Quot sunt dies an-
norum vitæ tuæ?* respondit.

*Dies peregrinationis meæ centū, Gen. 47.
& triginta annorum sunt, parui, & mali.*

Merito longæuos vitæ dies ap-
pellat dies peregrinationis, quia vt
ait Augustinus: *omnis qui ad super-
nam pertinet ciuitatem, peregrinus
est mundi; & dum temporali uti-
tur vitâ in patriâ viuit alienâ:*
viuit, inquam, dies paruos, id est
paucos, in vitam enim eâ lege na-
scimur, vt parum in eâ commora-
ti protinus exeamus, illudq; Dau-
dis ad Ethai hic vsurpare liceat. *He-
ri venisti, & hodie compelleris no-*

biscum egredi. Ita vt inquit D. Nanzianzenus, à tumulto tumultum petimus, id est ab vtero matris, ad sepulcrum, & communis omnium parentis, hoc est terræ gremium tendimus; quia vt pulchrè Seneca:

Quotidie demitur aliqua pars vitæ, & tum quoq; cum crescimus vita decrescit: hunc quē agimus diem cum morte diuidimus: mox vt in vitam ingredimur, statim aliā portā exire incipimus.

Audite hæc Tantalī, qui huius vitæ annos sititis maximè diuturnos: peregrinos vos scitote non incolas, & quidem breuis, & moleste viæ peregrinos.

Hæc certè audit, sentitque vir fortis, ideoque duo declinat mala, eaque grauissima, vitæ vnum, mortis alterum.

Vitæ

Vitæ est illud quod tristi nã-
niã deplorat D. Gregorius dum ait.

Vitam hanc viam esse ad cælum.

*Viatores autem multos viæ amœ-
nitate sic pasci, ut magis eos diu
pergere, quàm citius peruenire de-
lectet.*

Lib. 21.
Moral.
cap. 24.

Mortis autem est istud: horror
quidam, & agonia reluctantis ani-
mulæ, atque indignantis tam cito
exeundû esse, qui error est, vitium-
que deprauatæ mentis, à quâ lon-
gius abest excelsus animus ipsâ
morte superior. Censet enim ille,
sibi que persuadet vitam esse som-
num, mortem autem vigiliam, à
qua redditur luci nunquam peri-
tura, diei qui occasum nesciat, æuo
fœliciori, quod finem non inue-
niet. Et hinc animo sua quies, &
summa in extremâ fati lineâ tran-
quillitas.

Vita
somnia.

Vbi concubiâ, profundaq; nocte oculos clausit, atque oppressit sopor, & velut superinfusa nube obruit, ac fefellit varijs somniorum imaginibus; iucundum est, & volupe orto iam sole somnum excutere, & vigili sensu, ac mente detegere fallaces illos sopitæ mentis typos, spes vanas, ludicra commenta, noctisq; vnius deliria. Sic erit viro forti longè gratissimum à vitæ mortalis somno, ac letargo, restitui vigiliæ longissimæ æternitatis, & hoc quidem mortis beneficio, sine quo immortalis animus corpori, ceu molli plumæ instratus iaceret, atq; insepultus, somnoque grauiore oppressus.

Vita
carcer.

Vita est carcer, & quidē arctissimus, atque molestissimus: talis audivit D. Gregorio Nysseno viro in paucis

paucis magnanimo; oratione quã
de dormientibus inscripsit.

Quis, nisi stultus sit & mentis
inops non credet eos miseros esse,
& aduersæ fortis mancipia, qui car-
cere clausi tenentur: fœlices autem,
& albæ gallinæ filios, qui eo libe-
rantur, atque emittuntur, illos risu,
hos lacrymis, si quis prosequatur,
næ ridendus ipse, atque à sapienti-
bus explodendus.

Ratio est in promptu, carcere
quippe detenti suas misérias inco-
lunt; eo liberi, è suis calamitatibus
euolant.

Non aliter qui viuunt; suum ipsi
secum trahunt ergastulũ, suo car-
cere includuntur; qui obeunt, eo
eximuntur, & cum molestâ, graui-
que corporis sarcinâ, carcerem suum
exuunt; ideoque hoc vno fœlices,
ac fortunati.

Vita
morbus.

Vita morbus est, imò, morborum omnium colluuius: quæ & corpus, & animum obsident, obruunt, perdunt: *mors ultimus morborum medicus*, ita enim eam appellauit Sophocles; qui censuit multis malis, & morbi molestijs à morte finem imponi, quibus nec Galeni, nec Hippocratis schola modum afferre potuit: quis autem nō gaudeat, si è corpore velut morborū diuersorio euocetur animus, vt longum, vt æternum sanus sit?

Vita
mare.

Vita procellosum est mare, mors fida statio. Quis inter aduersos, & tumultuantes vitæ fluctus non perhorrescat? quis in ipsius mortis litore, portuq; constitutus non gaudeat, sibiq; gratuletur? quod decumanos illos fluctus, vitæque syrtes, ac scopulos, tot naufragijs infames

mes

mes superarit; aliorum certè, casus,
& pericula securus ille spectabit, &
ex æternitate velut speculâ despi-
ciet, gaudebitque à morte tantum
sibi obuénisse securitatis.

Hæc aliaque meditatur elatus
animus, sibi que in extremâ illâ lu-
ctâ ab ijs præsidium facit, turrimq;
fortissimam, è quâ mille clypei
pendeant, & omnis armatura for-
tium: quidni armaturâ appellem
eas cogitationes, quæ hominem
muniunt, atque obuallant, ne aut
timori, aut formidini, aut mortis
iaculis, aliquo modo penetrabilis,
& peruius esse videatur.

Certè D. Cyprianus & ipse He-
ros inclytus, inde sibi, alijsque ani-
mos fecit, & solatium addidit, la-
crymasq; pusillis mentibus deter-
sit. *Nō sunt, inquit, lugendi fra-
tres*

Serm.
5. de
morta-
litate

*tres nostri de sæculo liberati; cum
sciamus non eos amitti, sed præmit-
ti; ut proficiscentes, & nauigantes
desiderari eos debere, non plangi.*

Proficiscentes ait, & nauigantes,
hac mortali vitâ, ceu labili nauigio
vecti in portum æternitatis,

Eâdem cogitatione vsus olim
Seneca; eodem planè remedio ad-
uersus querulos, & à morte plus æ-
quo sibi metuentes.

Ep.
100.

Iniquum est, inquit, queri de
eo: vni accidit, & omnibus restat.
Eo igitur æquiore animo esse de-
bemus, quod quos amisimus, se-
quimur.

Respice celeritatem rapidissimi
temporis, cogita breuitatem spatij
huius, per quod citatissimi curri-
mus. Obserua comitatum generis
humani eodem tendentis, mini-
mis

mis interuallis distinctum, etiam ubi maxima videntur. Quid autem dementius, quàm cum idem tibi metiendum sit, flere eum qui antecessit? quisquis autem queritur aliquem mortuum esse, queritur hominem fuisse, omnes eadem conditio deuinxit; cui nasci contingit, mori restat, interuallis distinguimur, exitu æquamur hoc, quod inter primum diem, & vltimum iacet, varium est.

Hæc ubi de communi lege, fatalique necessitate pronunciauit Seneca: tum illud ad extremum conficit. *In procinctu ergo animus stet, & id quod necesse est, nunquam timeat, quod vero incertum est, semper expectet.* Ut autem expectet, & volens etiam, ac lubens reddat; ostendit auræ huius, ac vitæ vsum à
 Deo

Deo, naturæ parente, atque autho-
re cōcessum, sine cuiusquam iniuriâ
repetendum. Eorum, inquit, quæ
hic habemus vsus fructus noster
est, cuius tempora illi, arbiter mu-
neris sui temperat, nos oportet ea
sine querelâ reddere creditori. Pes-
simi debitoris est creditori facere
conuitium: sæpe admonendus est
animus, vt tanquam recessura, imo
vt recedentia amet, quæ à Deo hic
nobis data sunt. His affinia repetit,
& inculcat libro de remedijs for-
tunæ.

Morieris, inquit mihi, ita ho-
minis natura est, non pœna, mo-
rieris. Hac conditione intraui vt
exirem, morieris, gentium ius est,
reddere quod acceperis mutuatum.
Morieris, peregrinatio est vita, cum
multum de ambulaueris, redeun-
dum

dum est. Morieris, existimabam te aliquid dicere noui, ad hoc veni, hoc ago, huc me singuli dies adducunt. Quid habeo quod indigner? stultum est timere quod vitare non possis, istud non effugit qui distulit; morieris, nec primus ego, neque vltimus. Antecesserunt me multi, sequentur omnes. Morieris, hic est humanæ vitæ finis, quo transit orbis, & ego transibo. Morieris, quid graue est, quod semel? morieris, æs alienum, non meum, vitam meâ esse noui. Hoc equidẽ cum eo creditore contraxi; de quo ego queri non possum.

Et hæc quidem cogitationes ad mortis dolorẽ vel temperandum, vel etiam penitus extinguendum, hauriuntur ex ipso nature gremio, fragiliq̃ue, ac luteâ hominũ com-

paget aliam viro verè forti, ac Christiano exhibet Tertullianus, nervosa vt solet eloquentiâ; ea deditur è cæli legibus, & pactis, è Numinis indulgentiâ; quæ sparsos cineres, ossa arida, & exlucca, animas, vitæque aliquando restituet; vnde non exiguum arduis, mentibus affulget præsidium. Cum, inquit, constat de resurrectione mortuorum, vacat dolor mortis, vacat & impatientia doloris. Cur enim doleas, si perijisse non credis? cur impatienter feras subductum, interim quem credis reuersurum? profectio est, quam putas mortem, non est lugendus qui antecedit, sed plane desiderandus. Id quoque desiderium patientiâ temperandum. Cur enim immoderatè feras abiisse quem mox subsequeris? cæterum impatientia in huiusmodi, &

Lib. de
patien-
tia c. 9.

Et spei nostra malè ominatur, Et fidem præuaricatur. Et Christum laedimus, cum euocatos quosq; ab illo, quasi miserandos non equanimiter accipimus.

§. 2.

Mors in Iuuetute abacriter obita actus est fortitudinis.

D. Antonino teste, ac scriptore S. P. Hist. tit. 7. c. 4. §. 1. re Adrianus Imperator, cum è Philosopho quodam, cui nomen *Secundus*, quæsiuisset, quid esset homo? hoc ab eo responsum accepit.

Homo est mancipium mortis, hospes loci, viator transiens, & aceruus niuis.

Hæc audi, & è sapientiæ lyceo oracula excipe quisquis es homo, & ne vietum, ac detritum Philoso-

phi vnius pallium contemne : sæpe sub vili lacernâ, fordidoque pallio latet sapiēs animus: ex eo audis.

Primùm quod sis mancipium mortis, illius seruituti, duroque imperio iam inde ab vtero, primâque luce addictus, nasceris enim non tam viuere, quàm mori certus: cœtera breuioris æui mala declinare potes, pauperiem, esuriem, sitim, solis æstus, aquilonis imbres, & frigora vel fallere, vel effugere; mortis tela, nec vt velis, potes; adeo illius es mancipium.

Hospes etiam es, cui pro diuersorio orbis ipse, quantus est: ex eo excedendum, & quidē cum mors volet, & statuent fata: nudus exhibis, vt venisti nudus. Viator es, & quidem transiens, quia pedem, id est vitæ cursum sistere, aut certâ statio-

ne figere non potes, vrgent enim,
& instant fata, mors vetat, & pro-
hibet; ideo etiam ex hoc illius es
mancipium.

Aceruus es niuis; & vt illa ad
primos lucis radios, & solis huius
ortum soluitur, & colliquescit to-
ta, elementoque suo redditur: sic
terræ reddêris, è terrâ malè com-
pactus, & in cineres ibis, etiam ab
vnius febriculæ tantum æstu, adeo
etiam ex hoc capite, mortis manci-
pium es; quod si esses adulta iam, &
ingrauescente ætate, & in extremo
tantum senio, cum aniles rugæ
frontem arant, atque exasperant,
cum impluunt capiti niues, cum
curua in terram senectus ad com-
munem matrem se ipsam inclina-
re videtur; tolerandum illud foret:
at aliæ mortis leges, & inexorabilis

86 DE FORTITVDINE
fati necessitas, quæ non tantum fortitur insignes, & imos; sed etiam præcipiti manu, atq; immiti falce, primùm enascentes flosculos demetit, solo insternit, conterit, fœdat, calcat.

De arbore, à cuius fructu peccavit Adam, sua inter antiquos pugna, & opinionum dissensio.

C. 19.
de para-
diso.

Moses Barcepha vitem fuisse credit, ex suo genio magis, quàm ex veritate. Pomum alij, & melius.

Nonnulli (vt Theodoretus, & Procopius) ficum fuisse autumant: quod statim ab esu vetiti fructus, vbi se nudum aspexit Adam, erubescere cœpit, & pudore suffundi, vtque pudorem tegeret, nudaque velaret membra, folia ficus in vestem aptauit, atq; composuit; quæ
opinio

opinio si vero proxima est; ficus
 prima testis fuit humanæ miseriæ,
 nudumq; ac mortale corpus, quod
 ipsa fecerat, contexit. Et hæc forte
 ratio cur apud authores ficus fune-
 sta, ac funerea fuerit. Horatius ap-^{Ode.}
 pellat, *pullam ficum*; & apud Ro-^{16.}
 manos, Designatores, quorum erat
 funerum ritus, lugubresq; signare
 modos, inuitabantur signo ficus,
 arboris funereæ, quod ficus mortis,
 ac funeris symbolum esset.

Ex eodem fonte, rituq; vene-
 randæ Antiquitatis, manauit illud
 emblemata excusum in monetis Im-
 peratorum Romanorum: uideban-
 tur duo sepulchra, vnum decrepiti
 senis, alterum comptuli adolescen-
 tis: in medio assurgebat ficus, &
 tam hoc, quàm illud fatali tegebat
 umbrâ, quod scilicet, & senum, &

88 DE FORTITVDINE
iuuenum mors fatumque ineuita-
bile à ficu defluxisset. Ita

Horat. *Mista senum, ac iuuenum densa-
tur funera, nullum*

Sæua caput Proserpina fugit.

Sæua, inquam, sed tum præci-
puè, cum ætatem fato inmatu-
ram, & veluti præcoces adolescen-
tiæ fructus, aut cœca manu legit,
aut nimium præcipiti falce metit.
Hoc enim vt inopinatum, ita du-
rum quàm maximè accidere solet.
Illud quippe à natura cuique com-
paratum est, vt amet, ac velit dies
antiquos, serosque soles, ac lunas,
nec hoc orbe excedat, nisi plenus
dierum.

Testis erit Rex Ezechias, cuius
hoc votum, hæ preces, & mixtæ
lacrymis querelæ: *Ego dixi: in di-
midio dierum meorum vadam ad
portas inferi.*

Isaie.
38.

Prophetæ oraculo audierat sibi
 è viuis abeundum, & quidem *in di-*
midio dierum, & hinc regiæ lacry-
 mæ, profundique gemitus; adeo
 difficile, & arduum est, etiam in
 mediâ ætate mori, quanto diffici-
 llus in primâ? & inde opus animi
 robore, insignique fortitudine,
 quam vtassequaris, Beneuole Le-
 ctor, nonnulla subijciam, quæ fa-
 titelum si non excutiant, & fran-
 gant: at certè retundant quàm plu-
 rimùm.

Hoc in genere primum occur-
 rit illud Menandri. *Dilectus Diis in*
iuuentute moritur. Illud nempe si-
 bi persuasit Antiquitas, eos omnes
 qui superis curæ essent, & amori,
 citius è terris educi, cæloque dona-
 ri; tum ne diutius obijcerentur ijs
 malis, quibus hæc mortalis aura

iactatur; tum vt quàm ocysfimè
beatitatem illam, ad quam à natu-
râ formati essent, assequerentur.

Lib. de
remed.
fort.

Vnum iam ante peruidit, & at-
tigit Seneca. Vbi enim varia à mor-
te sibi obiicit, adijcit & illud. *Iu-
uenis, inquires, morieris? fortasse ali-
cui malo subducar: quod si nulli alijs,
certè vel senectuti: Iuuenis morie-
ris? non refert, quot annos habeam,
sed quot acceperim: si plus viuere
non possim, hæc est senectus mea. Ma-
ximum solatium est cogitare id sibi
accidisse, quot ante se passi sint, om-
nesq; passuri; & ideo mihi videtur
rerum natura, quod grauissimum
fecit, commune fecisse, vt acerbita-
tem facti consolaretur equalitas.*
Hoc Senecæ, hoc Philosopho so-
latium est, quod à morte, quæ iuue-
ni obtingit, subducatur alicui ma-
lo,

lo, quod fera inuexisset ætas, tristis-
 que senectus intulisset: quod ipsum
 dicit Sapiens factum amabili Nu-
 minis prouidentiâ. *Placens Deo fa-* Sap. 4.
v. 10. 11.
ctus est dilectus, & uiuens inter
peccatores translatus est, raptus est
ne malitia mutaret intellectum e-
ius, aut ne fictio deciperet animam
illius.

Vbi Iuuenem aliquem in pri-
 mulo pubescētis ætatulæ florē suc-
 cidi vides, ac flaccescere; crederes
 aduerso cælo, & inimicis fatis id
 accidere, crederes rapti tempore nō
 suo, casu factum existimares, & cæ-
 co quodam impete deerrantis na-
 turæ: at non sic est: emoritur desti-
 nato superum consilio, certâ, & a-
 micâ Numinis prouidentiâ, cui il-
 lud est curæ, *ne moriatur iustus tē-* Eccl. 7.
pore non suo.

Quem-

Quemadmodum enim Poëta pro arbitrio alios in scenâ diutius detinet, longamque fabulam exhibere permittit, alios ostendit tantum, nec vel vno verbulo auditos reuocat: ita in huius vniuersi theatro, vitæque mortalis fabulâ illum vario munere, & actione Deus in scenâ emittit. *Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra esse sinent.*

Virg. l.
6. Æ-
neid.

Quid facias? acquiescendum est diuinę voluntati, quę rationum instar omnium, quanquã & illi sua causa, etiã pusillo homini accommodata, quã ore, calamoque sapien- tis expressit. *Raptus est, inquit, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.*

Naturæ parens, & author Deus, qui nos vt pilas habet, hoc vitæ ludo cedere cogit, ne malè cedat, ne

in-

infaeliciter iactetur alea, ne periculis, quæ altâ mente præuidet, incauti reſeruemur; ſiue in ijs priuata, ſiue publica vertatur ſalus.

Ita Deus Iofiam Iſraelis amores, ac delicias abſtulit, ne regni excidium videret, & imminentem populo ſeruitutem.

4. Reg.
c. 22.
v. 20.

Ita Auguſtinum, ſerâ licet, canâque ſeneſta mortalibus oris ſubduxit Deus, ne ſponſam ſibi longè cariffimâ, id eſt Hipponëſem Eccleſiam, à Wandaliſ obſeſſam, ab iſdem captam, ſpoliatâ, violatam intueri cogereſur.

Ita Alphoſuſ cognomento Catholicuſ Galleciæ Rex, nutantiſ Eccleſiæ columen & Saracenoꝝ glorioſuſ domitoꝝ, terris viuere deſijt, & cœlo cœpit, ne auerſam fortunæ faciẽm aſpiceret. In eiſ obitu

tu

Baron.
anno
Christ.
757.

tu his vocibus totus æther resonasse dicitur. *Ecce quomodo tollitur iustus à facie iniquitatis, & erit in pace memoria eius.*

Et hæc prima ratio, publica calamitas, in quam veniret iustus; si vita iret in seros annos, grauemque senectam.

Altera priuatum attendit bonum, & cuiusque salutem, quæ Deo est in primis curis: Ex æternitate velut altissimâ quadã speculâ despicit, nõ tantum rerum humanarum motus, ac vicissitudines, à quibus.

Irus & est hodie, qui modo Cræsus erat.

Verum etiam humanæ mentis inconstantiam, à cuius vitio, labæque cras impius, & superis inuisus erit, qui hodie iustus audit, & superum

rum

96 DE FORTITVDINE
gnopere sapienti deperit, si mo-
mentaneæ huic vitæ aliquot mo-
méta decerpseris? Certè nihilo mi-
noris æstimat sapiens, qui vitam à
virtutis studio metitur, non ex so-
lis, lunæque cursu.

Est vita circulus quem in arenâ
ducimus, maiorem, an minorem
in eâ scribas, ad spatium eius perti-
net, non ad perfectionem. Maneat
ille diutius, obducatur iste, & in
pulverem solvatur cui impressus
est, circuli naturæ, ac perfectioni
nihil interest. Ita nec vitæ, siue ei
longiorem, siue breuiorem circu-
lum designaris, *ætas* quippe *sene-*
ctutis est vita immaculata, nec e-
nim ea dicenda senectus, quæ men-
sibus, annis, & sæculo si voles aduo-
lat: sed illa potius quæ virtute, quæ
rebus bene gestis comparatur. Non
quamdiu

Sap. c.

4. v. 9.

quamdiu, sed quàm bene viuitur,
curandum. Et sanè curant in pri-
mis superi, Deusque; & hinc ple-
rumque vitæ metam contrahunt,
aut diducunt.

Pro hac veritate sponforem ha-
beo Dauidem, à quo & Salomon
haufit melioris sapientiae placita, i-
ta canit ille de impijs.

*Priusquam intelligerent spinae Ps. 57.
vestrae rhamnum, sicut viuentes, sic v. 10.
in irâ absorbet eos.*

Verborum hæc inuolucra vi-
dentur, quæ sic euoluit Paraphra-
stes. *Priusquam impij teneri dures-
cant, dum adhuc sunt sicut herba,
tempestate, & turbine destrues eos.*

Vt validus turbo, sæuaque ven-
torum procella in furculos, teneras-
que plantas violentior irruit, quam
in truncos, & annosas quercus, ac
cedros:

G

cedros:

cedros: sic in impios mors amplius
 læuit, & stragem edit miserabilio-
 rem, & quidem dum adhuc ab æ-
 rate molles, teneri, & flecti, frangi-
 que faciles: dum adhuc sunt sicut
 herba, fragili que culmo succres-
 cunt, tum eos valido mortis turbi-
 ne, ac tempestate ferit, sternit, de-
 struit, antequam ab annis, & senio
 malis suis indurescant; & hoc diui-
 næ miserationis beneficium est;
 quæ non patitur eos aurâ diu frui,
 & terris sustineri, qui & cœlis inui-
 si, & mundo onerosi sunt.

Sic impij in primo quasi æui sui
 limine metam aspiciunt, & dam-
 nandâ inuoluuntur æternitate. Iu-
 sti vero in verno quasi flore demer-
 tuntur, ne postmodum malignâ
 vitiorum aurâ afflati emarcescant,
 ac decidant. Ita secum actum esse
 gaudet,

gaudet, amatque sponsa. Flores, inquit, apparuerunt in terrâ, & tempus putationis aduenit. Sunt illi Iuuentutis flosculi, qui dum apparere, atque erumpere gestiunt, subito amputantur; bene habet, quod amicâ, id est diuinâ manu.

Cant. 2.

v. 12.

§. 3.

Mortem propinquorum tolerare fortiter excelsi est animi.

CHrysoſtomus, os illud aureû, è quo tot emanant oracula, quot verba; Parentum in filios caritatem, & pronam illam in sanguine iunctos propensionem, appellare solebat: *quandam Naturæ tyrannidem*, quam fere vix exuas, vix abijcias, nisi cum vitam ipse deposueris.

HOM.

28. ad

POP.

Vis illius tyrannidis, & natiuæ

G 2

serui-

seruitutis potissimum eminet, cum parēti filium, amicum amico subduxeris; quod à morte fieri solet; tum enim vel maximè hominem inuadit, implicat, & captum tenet impotens amor; atque in varias passiones agit, potenti tyrannide, æstuque seu iræ, seu doloris, seu etiã tristitiæ; eę quippe affectiones partito quasi in animam imperio dominantur, eamque habent sub iugo, suãque seruitute; à quâ sese indemnem, ac liberum seruare viri fortis est, & ipsi Nature imperantis.

Puillus animus, quæ credit esse Naturæ iura dissimulare non potest, ait enim, vincit pietas, ius sanguinis compellit, & quasi iniectâ amoris manu captiuum trahit vinculis caritatis: imo quod ipse etiam lugeas, ac damnes, extorquet lacrymas

mas, suspirijs exhaurit penetralia,
 & in miserabiles effundit eiulatus,
 ac muliebria lamenta: quæ nature,
 sanguinisq; tributum appellat eui-
 raturus animus, damnat autem, ac de-
 testatur, quisquis virum esse se sen-
 serit. Is enim æquus rerum huma-
 narû æstimator, ac iudex, à se auelli
 non iniquè patitur, quem sua vo-
 cant, atque auellunt fata.

Is olim fuit Anaxagoras illustris
 in pallio Philosophus, cui cum in
 amicorum coronâ, nunciata fuisset
 mors filij, eaque subita, ac repenti-
 na; nihil commotus adiecit illud
 Lyceo dignum, ac posteris.

Noueram me genuisse mortalem.

Is fuit & Pericles, insignis in to-
 gâ, facundus linguâ, à quâ dum al-
 tius tonat, Olympius dictus: audiit
 ille sibi vno in proelio duos perijisse

G 3 filios:

filios: quid inde? non abiit in gemitus, nō effluxit in lacrymas, non vestem mutauit, non pullo indutus est habitu, non cinere aspersus caput; non nudo pede euerit humum: indecora sunt ista, & à forti, disertoq; oratore mirum quantum aliena: hoc affine, & proprium: coronâ insignitus est, candido amictu de more patrio ornatus, ex eodemq; vestigio pulpitu ascēdit, si alias, tum vero maximè facundus orator, qui Atheniensibus ad bellum calcar addidit, & martios spiritus iniecit.

Eiusdem animi fuit Xenophon, & ipse ab oratoriâ arte nominatus; is cum intellexisset filium in acie dimicantem occidisse: addidit illud parente dignum, & oratore. *Malle se habere filium strenuum, quam longeuum.*

Idem in purpurâ, sceptroque
sensit Rex Antigonus; cui cum in
bello gloriosâ morte occubisset
filius, elato animo extulit illud.

*Serius, ô fili, tam gloriosam mor-
tem obiisti.* Hæc è profanis, ipsâq;
Antiquitatis fide excerpere volui,
& verò diu ante excerpfit D. Hie-
ronymus, vt sibi, Heliodoro, alijsq;
solatium afferret in morte Nepo-
tiani; de quo ita ad Heliodorum
scribit.

Nepotianus, meus, tuus, noster, In Epi-
taf. Ne-
potiani.
imò Christi, & quia Christi, idcirco
plus noster, reliquit senes desiderij
sui iaculo vulneratos, & intolera-
bili dolore confectos. Quem hære-
dem putauimus, funus tenemus. Cui
iam meum desudabit ingenium? cui
litterulæ placere gestient? stupet a-
nimus, manus tremit, caligant oculi,
lingua

lingua balbutit. Quidquid dixerit, quia ille non audit, mutum videtur. Stylus ipse quasi dissentiens, & cerâ subtristior vel rubigine, vel situ obducitur.

Hęc vbi indulsit amori; tum ex se ipse quærit.

Quid igitur faciam? iungam tecum lacrymas? sed Apostolus prohibet, Christianorum mortuos, dormientes vocans. Quid igitur: letet, & gaudeam, quia raptus est ne malitia mentem eius mutaret, quia placuerat Deo anima illius? sed inuito, & repugnanti per genas lacrymæ fluunt, & inter præcepta virtutum, resurrectionisq; spem credulam mentem desiderij fragit affectus. O mors, que fratres diuidis; & amore sociatos crudelis, ac dura dissocias.

Vbi hoc orationis telum in mortem

tem intorsit, tum ad se ipse quodammodo redit, à quo doloris impete tantisper abreptus.

Quid agimus, inquit, anima? quo nos vertimus? quid primum assumimus? quid tacemus? excideruntne tibi præcepta Rhetorum? & occupata luctu, oppressa lacrymis, præpedita singultibus dicendi ordinem non tenes. Vbi illud ab infantia studium litterarum, & Anaxagoræ, ac Telamonis semper laudata sententia. Sciebam me genuisse mortalem.

Tum proponit innumera virorum fortium exempla. Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scauolas, Metellos, Scauros, Martios, Crassos, Marcellos, quorum non minor in luctu, quàm in bellis virtus fuit.

Ac ne in istis stylum figere videatur, ait mirum omnino, & insolens fore si non præstet fides, quod exhibuit infidelitas; si hæc viros fecit, & reddidit, illa non faciat, ac reddat? Igitur, inquit, *ut ad nostra veniamus, non plangam cum Iacob, & Dauid in lege morientes, sed cum Christo in Euangelio recipiam resurgentes. Iudæorum luctus Christianorum gaudium est. Ad vesperum demorabitur fletus; & ad matutinum letitia. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Vnde & Moyses moriens plangitur. Iesus absque funere & lacrymis in monte sepelitur.*

Vt autem ita sepeliatur, quisquis nobis amicus erit, non auctoritate tantum, sed & ratione pugnat Hieronymus. Et primo quidem

dem argumentum ducit à mortis
memoriâ, fatalique necessitate, cui
velis, nolis, est cedendum.

Platonis, inquit, sententia est om-
nem sapientium vitam meditatio-
nem esse mortis. Laudant hoc Phi-
losophi, & in cælum usque ferunt.
Quod si hæc illi, debemus & nos
animo præmeditari, quid aliquando
futuri simus, & quod velimus, noli-
mus, longius abesse non potest. Nam
etsi nongentos excederemus annos,
ut ante diluuium vivebat huma-
num genus, & Mathusalem nobis
tempora donarentur: tamen nihil
esset præterita longitudo, quæ esse
desisset. Etenim inter eum qui de-
cem vixit annos, & eum qui mille,
postquam idem vitæ finis aduenerit,
& irrecusabilis mortis necessitas:
transactum omne tantundem est, nisi
quod

quod senex, magis onustus peccatorum fasce proficiscitur.

Illud solatium est, & leuamen aliquod doloris, si tibi propinquus excedat, necdum maturus æui, annisue grauis: hoc autem quacumque efferatur ætate, seu impubes ea fuerat, seu etiam senilis, atque effœta; quod ille quem sua rapiunt fata, desiderandus sit tibi quasi absens, non quasi mortuus, ut illum expectare, non amisisse videaris.

Sed & alius consolandi modus, is D. Hieronymo est quod, ubique luctus, ubique gemitus, & plurima mortis imago, Romanus, inquit, imo & totus, orbis ruit, & tamen cervix nostra erecta non flectitur. Flecteretur sanè si possemus in talè ascendere speculam, è quâ uniuersam terram sub nostris pedibus cereremus.

Ex eâ tibi ostenderem, inquit idem author, totius orbis ruinas, gētes gentibus, & regnis regna collisa, alios torqueri, alios necari, alios absorberi fluctibus, alios ad seruitutem trahi, hîc nuptias, ibi planctum, illos nasci, istos mori.

Hæc est rerum omnium vicissitudo, hic orbis occasus, & ruina; ad quam viæ mille, mille ducunt aditus, & in communi illa strage te ipse, tuosq; amicos exitio immunes, ac liberos esse voles? & si forte ex ijs vnum aliquem fors vltima inuoluerit; amissum planges, ac deplorabis? non facies enim vero, non facies, maximè si consideres, vitam ipsam quam ducimus, mortē potius esse dicendam quàm vitam: vt enim iterum vtar mutuatâ D. Hieronymi eloquentiâ. *Sentisne*

tisne

tine, obsecro te, quando infans, quando puer, quādo iuuenis, quando robustæ ætatis, quando senex factus sis? quotidie morimur, quotidie commutatur, & tamen æternos nos esse credimus? *Hoc ipsum, inquit, quod dicto, quod relego, quod emendo, de vitâ meâ tollitur. Quot puncta notarij, tot meorum damna sunt temporum. Scribimus, atque rescribimus, transeunt maria, epistola, & scindente sulcum carinâ, per singulos fluctus ætatis nostræ momenta minuuntur.*

Quod si ineuitabili naturæ lege, ita tu ipse, ita quidquid est hominum commutatur, minuitur, tollitur, amicum aliquem vitam hanc in melius commutasse lugebis? dolebis minutum esse aliquid exigui temporis, & additum esse immen-

immensum aliquod pondus æternitatis? patieris iniquius sublatum esse & mortuum, quem ex christiana lege scis esse resurrecturum? fuit certè, fuit olim mors in luctu, cum scilicet pœna fuit: at modo in gaudijs esse debet, ac delicijs, cum glorię famulatur, ac beatitati, quod aureâ fandi copiâ ad mortalium solatium expressit Chrysologus.

Mors, inquit, quando ab Euâ prouisa est, tunc lamentandi materia fuit; nunc uero facta est virtutis occasio; quia tunc ad pœnam peccantis data est, nunc permissa est resuscitantis ad gloriam: tunc tartarus inuenit hominem, nunc amittit.

Serm.
63. de
Lazaro.

Quod si virtuti, si meliori vitæ, si resurrectioni mors seruit, quid amabo, in morte vides esse deplorandum? certè omnino nihil, si æquus

quus

quus vitæ, ac mortis censor esse voles.

Sed, inquires, ea sunt amicitie, iura eę leges amoris; que in amici funere, gemitus, & lacrymas exigunt, atque extorquent: fateor ita esse apud eos, quibus humilior, atque abiectior est animus: at non sic apud Heroas, & fortes: ij suorum etiam amicissimorum funera siccis oculis, & obfirmato aduersus dolores animo aspiciunt.

Testis erit D. Bernardus, quæ verbo, quæ exemplo; illum audiamus, videamusque in funere fratris sui Gerardi longè carissimi.

Serm.
26. in
Cant.

Feci, inquit, vim animo, & dissimulaui vsque huc, ne affectus quidem vincere videretur. Plorantibus aliis, ego siccis oculis secutus sum inuisum funus: siccis oculis steti ad
tumu-

tumulum, quousque cuncta peracta sunt exequiarum solemnia. Indutus Sacerdotalibus solitas in eum orationes proprio ore compleui; terram meis manibus ex more ieci super dilecti corpus, terram mox futurum.

Qui me intuebantur flebant, & mirabantur, quod non flerem ipse, cum non illum quidem, sed me potius, qui illū amissem, omnes miserarentur.

Hæc ubi de se ipse dixit, & scripsit Bernardus, tum aculeatâ oratione pungit, ac vellicat eos, qui secus faciunt: qui sese immoderato luctu macerant.

Videmus, inquit, mortuos quotidie plangere mortuos suos: fletum multum, & fructum nullum; non culpamus affectum, sed causam. Plorantur damna gloriæ carnis, vite præsentis incommo-

H

da,

da, sed plorandi, qui ita plorant.

Hæc est censura D. Bernardi, à quâ etsi recedere non velim; nolim tamen adeo seuerus esse censor, & iudex, vt excludi posse credam omnem doloris sensum: sed tantum eius immoderantiã culpo, & damno; optoquæ in primis dictum illud, & vsurpatum D. Cyrilli erga charos nostros vita functos: quibus *ex toto nec compati, nec mœrere ferinum est, & durum: horum vero exuberantia muliebre.* Memini Iobum mortaliũ fortissimum auditâ filiorum morte indoluisse: *scidit enim vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram adorauit.*

*Iob. 2.
v. 20.*

Vestem ex lugentium more, rituq; dum scidit, hominem se probauit, & parentem commendauit: dum autem tonso vertice corruit

in

in terram, Numenque supremum
adoravit, eius seruum sese ostendit;
ad omnes nutus paratum, atque
obsequentem: & tam inter aduer-
sa, quam inter prospera gratum: ita
nimirum ut aureè Chrysostrimus.

Naturæ condolentis sensus o-
stendendus erat; animi quoque phi-
losophia minimè occultanda; eodem
tempore decuit, & naturæ viscera,
& philosophiæ præstantiam indicari.

In cate-
nâ.

Quod Iobis viro principi, ac
fortissimo concessum indulgente
naturâ, conniunte Chrysostrimo,
hoc cuique licitum velim: neque
enim ut doctè Origenes: *victoriâ*
quis idcirco potitur, quia non pati-
tur, sed ideo quia cum patitur, ani-
mo perfert inuictus.

In cate-
nâ græ-
câ.

§. 4.

*Mors gratiâ amicorum excepta fortem
animum probat.*

*Cant. 8.
v. 6.*

Magna omnino vis amoris, quam vt in lucem, apertumque efferret sapiens, cum ipsâ morte componendam esse duxit. *Fortis est, inquit, vt mors dilectio.*

Orbem hunc aspectabilem animo subiecit sapiens, & oculo intelligentiæ obiuit illud omne, quod cælum tegit, aut celat, & ex ijs inuenit omnino nihil, cum quo opportunius, veriusque, quam cum ipsâ morte compararet. Nimirum mors longè fortissima, robur eius inexpugnabile, inexorabilis genius, inuitabilis necessitas: cui obfistere nullus omnium possit mortalium. *Æqua, scilicet, lege sortitur*

in-

infignes, & imos, & sic leonem, ut agnum iugulat; sic elephantem, ut culicem sternit; sic Crœsum, ut Irum terrâ tegit, atque obruit. Et in his elucet, atque eminent mortis fortitudo; sed multo maior amoris, qui ipsâ morte fortior est, atque superior: quis enim neget morte fortio- rem eum esse, cui mors ipsa cõ- temptui, imò cui in votis, ac deli- cijs. Et ea certè est amanti, qui vi- tam, quâ nihil carius, amori cedit, mortem obit, quâ nihil difficilius, aut horribilius.

Et inde factum autumo, ut adeo in terris rara sit amicitia. Vix omni- bus sæculis, ait Cicero, tria, aut qua- tuor numerantur amicorum paria. Lib. de a nici- tiâ. Plutarchus Theseû, & Pyrithoum recenset: Achillem, & Patroclum; Orestem, & Piladem; Damonem,

118 DE FORTITVDINE
& Pythiam ; Epaminondam , &
Pelopidam. Totidem fere paria ex
Romanâ historiâ adiungi possunt,
vix plura. C. Gracchus cum Pom-
ponio , C. Lælius cum Scipione,
T. Voluminius cum M. Lucullo:
& hi fere tantum nominati : adeo
rara auis in terris amicus verus ; is
nimirum qui amici causâ , bonoq;
nec mori timet , nec amat viuere,
nisi & vita , & mors amico profit.

Celebre par amicorum Pilades,
& Orestes , de quibus illud iacta-
runt antiqui , semel tantum in vitâ
contendisse , nec amplius : eaque
contentio omnis in hoc posita , v-
ter pro altero moreretur. De cæte-
ris nulla vnquam lis fuit , nulla dif-
fensio , aut disceptatio : vna de mor-
te pugna , in qua vicit amor morte
fortior , ac potētior : ad hunc quon-
dam

dam allusit vates, & ingeniosus
Ouidij labor.

*Ire iubet Pilades charum mori-
turus Orestem,*

*Is negat: inq; vicem pugnat v-
terque mori.*

*Extitit hoc unum quod non cōue-
nerat illis,*

2. de
Pont. 3.

*Cætera pars concors, & sine lite
fuit.*

Videtur eadem olim fuisse con-
tentio inter fratres Iosephi, cum ex
illius voto, ac imperio quæsitum
quis ex ijs futurus esset obses, quis
carcere tenendus, quis obijciendus
periculo, ac seruituti, atque etiam si
opus esset, ipsi morti? Cum enim
fraternum animū, amoresq; blan-
dos seверо vultu tegens Ioseph, di-
xisset. *Frater vester unus ligetur* Gen. c. 4.
v. 19.
in carcere, vos abite. Hac datâ op-

H 4 tione,

tione, non exspectato fratrum responso, Simeonem ipse suo arbitrio, ac volūtate vinculis designauit, cœteris abire iussis. Cur ita? *quia, ut inquit Abulensis, non videbatur fraterno amori conuenire, ut ipsi de se ipsis determinarent, unum magis, quàm alium vinculandum: sed magis quilibet eorum se pro aliis offerre deberet.*

Habes inter charos, & fratres pro seruitute nobile amantiũ certamen, accipe pro morte; *Fortis, enim, ut mors dilectio.*

Ut multæ in purpurâ sunt illecebræ, multus honos; ita & frequētes insidiæ, atque immania pericula, quibus obuia patet aula, & regium caput: *feriunt enim altos fulmina montes, non humiles casas.* Ac ne multis in argumento per se no-

to præludere videar; è regibus vnū
 tibi dabit Anglia, eumque Stepha-
 num nomine. Illi sicarius vnus ali-
 quis stricto ferro occurrerat, & cer-
 tē in pectus immiserat: hiabat a-
 pertum ac patens vulnus, sangui-
 nemque largè fundebat; qui vbi ar-
 te medica sisti cœpit, atque aresce-
 re; ecce tibi grande malum aliud;
 nudati ensis acies pestilenti vene-
 no imbuta toxicum nutriebat; &
 in viscera, carnemque spargebat la-
 tens, ac fatale virus: cui tollendo
 impar Galenus, impar & Hip-
 pocrates, omnisque medicorum
 schola.

Iose-
 phus
 Speran-
 za pun-
 cto
 CXLIII

Quidquid in illâ industriæ, ar-
 tisue fuit, id explicatum omne cu-
 rando vulneri, sed artis molimina,
 vimque omnem eludebat dolor,
 & tacitè visceribus inspiratum ma-

H 5 lum.

lum. Quid igitur? an ferro, an toxico, an fato concedat regis caput? Ingeniosa necessitas, id cuiusdam medico suggestit remedij: si quis vitæ, sanguinisque sui prodigus os vulneri admoueret, apprimeret, & concretam ex eo saniem exfugeret: ille Regi pro medico, pro medicinâ: sibi autem exitio. Hæc splendide depromuntur, hæc iactantur in aula, in proceres eunt, imò & in caualas, ac famulorum greges.

Quid deinde? varius super eâ reseruo, magnaque iudiciorum, atque animorum pugna: sensus alius, atque alius, dum hic presens esse censet remedium, hic eludit, atque explodit: ex omnibus tamen nemo vnus fuit, qui periculum faceret, qui daret illud regi alias perituro, qui suâ morte domini sui vitam æstima-

æstimaret, atque emeret: amare regem omnes, sed se ipsi magis: velle regi benè, sed sibi quàm optimè. Eam nimirum sunt aulicorum ingenia, nata regi seruire, si tamen prius sibi; neque vero id obsequij sibi, suæque sanitati deposcebat Rex pius, nouerat enim ita sibi indulgere, vt tamè subditis parceret, neq; cuiusquam periculo, morteque, discrimen suum, vitamque redimi censebat oportere.

Dum hæc vltro, citroque commentant, & per famulantium ora feruntur: audiit Regina, & tacuit, alitèque sua consilia pressit; prudentis est, quod cito factum voles, tacere, manu enim sæpius opus, non linguâ: quanquam hic, & linguæ, & manus vsus aliquis. Igitur noctis intempestæ silentio, adultisque tenebris,

nebris, regio de cubili se proripiens
 Regina; coniugis longe carissimi
 conclaue subit, lento, & lanceo pe-
 de, furtiuoque gradu, lectulo pro-
 prior facta: à dolore sopitum, &
 quasi sensus expertem maritum de-
 prendit; mollique, ac tenellâ ma-
 nu, admota plagæ vincula contre-
 ctat, sensimque dissoluit, tum libe-
 ro, patientiq; vulneri os admouet,
 labia diducit, linguam exerit, &
 manantem ex eo saniem haurit, at-
 que epotat. Non sic à cursu, æstiuæ
 folis exarescens venator aliquis, ad
 opportunos fontiû ductus, & lenæ
 murmurantis aquæ riuulos aduo-
 lat, largèque bibit, vt sitim extin-
 guat: atque defluentem è tabido
 pectore saniem absumpsit Regina,
 vnàque etiam (quod in eâ ames, ac
 mireris) & ipsam mortem.

Hoc

Hoc inuictæ Heroinæ facinus,
hoc prope scelus amoris, sibi vitam
eripuisse, marito reddidisse: adeo
hic etiam: *Fortis ut mors dilectio.*

---

§. 5.

*Eadem veritas declaratur heroicâ filij
in parentem pietate.*

Vulgatum illud Philosophi.
Deo, parentibus, ac præce-
ptoribus pares reddere nunquam
possumus.

Deo quidem, cui ut omnia de-
beamus, ita animum quam maxi-
mè, potissimam hominis partem,
& quasi delibatam ex altissimâ illâ,
diuinâque mente portionem.

Parentibus vero, à quibus quod
spiritui affine, & coniunctum est
accipimus, corpus inquam morta-
le, quo immortalis vehitur, & cir-
cumducitur animus.

Denique præceptoribus, à quibus etsi non ducamus *esse*, vt loquuntur Philosophi: at certè haurimus *bene esse*, dum suis illi præceptionibus nos imbuunt, & ad omnem humanitatem erudiunt.

Ex illo seu naturæ, seu rationis debito, fit vt si quando eorum agatur causa, in eâ se totum vel vno gratitudinis nomine impèdere debeat tum parenti filius, tum præptori discipulus: non ita tamen vt solius naturæ censeatur esse molimen illud: sed & virtutis actus, illique aliquando nobilissimus: qualis is esset qui Dei, aut Religionis causa vitam eriperet; cui suppar alius, qui etiam parenti spiritum donaret.

Eo in genere exemplum illustre vidit, stupuitque Hispania. In-
testina

testina diffidia, belliq; motus Castellæ Regem Toletum acciuerat; tum vt tumultus componeret, tum vt inde hostem, qui subitâ inuasionē irruerat, expelleret. Vbi porro foeliciter expulit; ira in ciues versa, è nobilitate nonnulli cæsi, è plebe duo & viginti. In eo numero aurificis filius octodecim annos natus: iuuat illius diei, cædisq; meminisse. Inter eos quos orta seditio crimine inuoluerat, erat Aurifex; vir grandæuus, & octoginta annis maior, ei cū alijs dicta dies vltima, decretumq; capitis supplicium, quod vbi impendere vidit filius, adolescens decem & octo annos natus, qua miseratione, qua pietate in parentem sese Regi illico stitit, & vltro supplicio obtulit. Hic arreçti Aulicorum omnium animi,
&

Molina
de reb.
Hisp.
l. 16.

& futuri euentus expectatione suspensi; pars amare, & mirari grandem in abiectâ fortunâ indolem; pars tantæ caritati veniam etiam vltro dandam arbitrari; pars etiam metuere, ne Regis ira in vindictam præceptis in caput innoxium desereret; Et vero præter expectationem, atque spem desæuijt; nam pro veniâ, quam eximia pietas omnium iudicio meruerat, Rege permutationem cōcedente supplicium subiijt, & ferro caput amisit. Fœdum populo spectaculum, misericordie permixtam crudelitatem. Nomina memoriæ subtracta de facto factis constat.

Hic ego te, tuosque manes appello miserande adolescens: quem ei fato natura seruauit, & vna parentis noxa deuouit: hic inquam,

cx

ex te sciscitari velim, quæ ratio, quæ
 vis æuo longiore natum immatu-
 râ nece præcidit? an in senem op-
 timum, & annis grauem miseratio?
 an in parentem obseruantia, pie-
 tasque? sat scio & hanc, & illam al-
 tè tibi insitam fuisse: verum nec
 hæc, nec illa animos supplicio, fer-
 ro, mortiq; pares fecit; nisi affuisset
 germana pietatis soror fortitudo:
 ea ex intimis penetralibus in pul-
 uerem exciuit; in forum egit; in Iu-
 dices, in Regis oculos, ac sententiã
 impulit, vt quod paterno capiti
 imminebat supplicium in te ipse
 detorqueres, caderesq; ad fortitudi-
 dinis aras, nobilissima amoris, ca-
 ritatis, pietatis victima, quam ama-
 bunt, ac suspicient ætates omnes
 longè consequentes. Vt enim ener-

ues animos odisse virtus solet, ita

Valer.
 Max.
 l. 2.

I

fortes

fortes, atque infractos amare, complecti, posterisque omnibus impensè commendare.

§. 6.

Qui iuuandis pestiferâ lue infectis vltro se deuouet, inter Christianos Heroas numerandus.

Lib. de
Mart.
per pestem.

HOc argumentū, vt alia pleraque, doctè, fusè, piè tractauit Theophilus Raynaudus Societatis nostræ Theologus, vir variæ eruditionis: ego ex illo, alijsque pauca delibabo, vt mihi, cæterisque animos faciam, ad tam illustre, sanctumque Christianæ caritatis officium vltro votis omnibus expetendum; multa sunt quæ illud arduum, ac difficile probât. Primum ipsa morbi vis, ac ratio, tum mortis genus miserabile, acerbum, omni-
que

que solatio vacuum; tum etiam ij,
 quibuscum in isto munere vitam
 exigas, pauperuli, abiecti, sordidi,
 & ad extremam ferè inopiam, ac
 miseriam prostituti; tum denique
 & ipse funeris honos, quiesque se-
 pulchri, in quo ingloriæ iacent ma-
 gnæ mentis exuviæ, excelsique ci-
 neres.

Ad primum quod attinet, pesti-
 lētis mali vis ex eo cœteris morbo-
 rum molestijs eminent: quod eius
 causa plerumque in occulto sit, &
 altâ nocte: est enim illud medi-
 corum effatum, pestem exitiosam
 quandoque ex cōtagione, quan-
 doque & sæpius ex maligno quo-
 dam cœli afflatu, & siderum con-
 stitutione oriri: altissima nimirum
 est diuinæ prouidentiae, iustitiæ-
 que ratio, quæ superis illis orbibus

Causa
 pestis.

noxias impressiones dedit, quibus eos feriat, qui suâ culpâ Deo, Cœlestibusque inuisi fuerint.

Ex eâ persuasione, quæ apud medicos est recepta, manauit illud vitii morbi inopinati, ac latentes dicantur ab ijs *siderationes*, quasi maligni quidam, & exitiales siderum afflatus, quibus remedium ars ipsa non inueniat, vel ex eo solum quod causam ignoret.

Et his obijcitur, quisquis non prece, non pretio, sed solâ Christianæ caritatis lege, ductuque perse laborantibus ministrat, & in ijs, quæ ad animæ forum attinent, noctu, diuq; indefesso labore assistit, & non putabis illud esse altioris animi, & eximiæ cuiusdam fortitudinis? Certè si in aduersas acies irrumpere, si obuium dare ferro caput,

put, si pectus opponere, militaris est roboris: quidni maioris erit infesto quodammodo, iratoq; cælo, ac sideri, sui prodigum, offerre caput, & aduersam illam astrorum lucem pati, grauesq; ac noxias siderum influentias contemnere: Et hoc ideo tantum ne vacuus solatio frater occidat, ne impos consilij, ne sacramentorum præsidij destitutus, ex hac vitæ statione discedat.

Et hæc prima ratio, quæ periculum auget, & opus illud arduum, ac difficile probat; quod mali causa, fonsq; pestiferæ luis, non in corpore, non in humoribus sit (qui aliorum fere morborum sedes sunt, aut receptacula) sed in astrorum, cæliq; impressionibus, damnandâque sideris vnius face, quam vt velis, declinare non possis.

Esse autem vim illam astrorum,
cœlestiumque corporum morta-
libus oris incensam ex eo etiam cō-
ficio, quod D. Ioannes in placido
mentis excessu vidisse se memorat.

*Apoc.
c. 8.*

*Tertius, inquit, Angelus tuba
cecinit, & cecidit de cœlo stella ma-
gna ardens tanquam facula, & ce-
cidit in tertiam partem fluminum,
& in fontes aquarum, & nomen
stelle absinthium. Alcazar vertit no-
men stellæ pestis.*

Ecce habes Apostolo iudice, te-
steque noxiam humano generi fa-
culam, stellamque è cœlo in terras
elabi, & in miseranda capitâ vim
suâ excrere, timendasque impressio-
nes: verû vt eas horreant, fugiantque
ceteri, at nec horret, nec fugit is, qui
vitam fraternæ caritati deuouerit,
Deoque, ac superis, quod reliquum
est,

est, cōmittendum esse putauerit: Et illud est Christianæ fortitudinis illustre quoddam argumentum.

Accedit & alterū atrocitas quædam tormētorum, ac cruciatuum, quibuscum pugnant fortiter, vincuntque fœliciter charitatis Martyres; quibus nihilo mitior à morbo, lueque subeunda carnificina, quam fidei Martyribus, ab equuleo, ferro, cruce, flammâque sit expectanda. Mirum enim quàm atrocia symptomata, & quam immanes corporis affectus importet, atque inuehat pestilens ista morbilus; eos illigatâ suis numeris oratione persecutus est Lucretius, & tragicus Poëta choro primo Oedipi, qui pressum funere funus, longumque ad manes ordinem agminis mœsti, cum descripsisset, æstu

Morbi
pestilē-
tis vis.

Lib. 6.

quodam abreptus Poetico exclamat.

O dira noui facies lethi,

Gravior letho ! piger ignauos.

Alligat artus languor, & aegro

Rubor in vultu, maculaq; caput

Sparsere leues. tum vapor ipsam

Corporis arcem flammis torit.

Multoq; genas sanguine tingit.

Oculiq; rigent, & sacer ignis

Pascitur artus, resonant aures,

Stillatq; niger naris adunca

Cruor, & venas rumpit hiantes

Intima creber viscera quassat

Gemitus stridens iamq; amplexu

Frigida presso saxa fatigant

Quos liberior domus elato

Custode finit, petitis fontes,

Aliturq; sitis latice ingesto.

Prostrata iacet turba per aras,

Oratq; mori.

Quidni

Quidni enim oret? certè licet
 mors in se ipsa plurimum habeat
 doloris, atque horroris: minus ta-
 men in se habet poenæ, quàm len-
 ta illa tabes, sæuaque pestis, quæ
 primum insolenti quodam æstu
 sanguinem vitæ sedem, ac fomitem
 occupat, atque incendit, deinde to-
 tum hominem edaci, cruentâque
 flammâ depascitur, tum etiam in
 externas corporis partes elabitur,
 inficitque infami contagio morbi-
 dæ putredinis: ita nihil ab hoc ma-
 lo vacuum atque immune: aut e-
 nim in cerebrum euasit pestilens
 aura, & tum ad aurium collique
 cōfinia delabitur, aut cor vitæ fon-
 tem, atque arcem inuasit, & tum
 sub axillis erumpit, ingenti que tu-
 more malum creat, augetque: aut
 iecur ipsum, officinam & recepta-
 culum

culum sanguinis imbuit, & tum in
 inguine sese iactat pestiferum vi-
 rus, & bubonem effert, atq; osten-
 tat, aut etiam carbunculo vrit; aut
 denique occupato toto corpore,
 vitiatoq; sanguine in maculas de-
 generat, & hominem illico sternit,
 ac pessundat.

Ab hac malorum mole, & col-
 luie quadã morborum omnium
 factũ autumo, vt pestis ipsã morte
 grauior, ac peior audierit; imò vt
 Hebræis sapientibus, pestis dicta sit
Deber, id est mors, ita enim à non-
 nullis exponitur ille locus Osee,
ero mors tua, ô mors, Hebraicè *de-*
ber, id est, *pestis*, quæ eo mali venit,
 vt dicatur, & sit veluti mors ipsius
 mortis, puta supplicium morte a-
 cerbius.

c. 13.
v. 14

Ad illam dolorum immanita-
 tem

tem appellit sæpius & ipsa mentis
 emotio miserabilis, à quâ hic è fe-
 nestrâ, aut tecto præceps ruit, & in-
 fœlici casu ceruices elidit; ille con-
 cito cursu in obuium flumen insi-
 lit, & aquis extinguere febrile in-
 cendium dum molitur, seipse ijs-
 dem præfocat, atque extinguit: iste
 in ignes inuolat, vt flammâ flam-
 mâ, ignē igne temperet, aut tollat.

Mitto cetera quæ mali illius sen-
 sus apertius edocet, quàm aut ani-
 mus concipere, aut vox eloqui, aut
 calamus exprimere possit.

Ex hac qualicumque adumbra-
 tione pessimi status corporum, to-
 tiusque hominis per pestem æsti-
 mari debet fortitudo martyrum
 misericordiæ, ita enim eos appella-
 re placuit, qui caritati, ac misericor-
 diæ vitam deuouent, & in eius aris
 occidunt nobiles victimæ.

Certè hominem vnum aliquem sano corpore, & animo, propter Deum, & proximi commodum vltro, imò alacriter in eā dolorum immanitatem, & mentis emotionem miserabilem mittere sese, eximia cuiusdam, & heroicæ fortitudinis specimen videri debet: cui potiori iure aptari potest illud D. Cypriani ad Christianos, vt ijs animos faceret aduersus infestæ luis horrorem, ac malum.

L. de
Morte
num 24.

Hoc, inquit, quod solutus in fluxum venter euiscerat quod in faucium vulnera conceptus medullitus ignis exæstuat; quod assiduo vomitu intestina quatiuntur; quod oculi vi sanguinis inardescunt; quod quorundã vel pedes, vel aliquæ membrorum partes contagio morbida putredinis amputantur; quod per

iactu-

iacturas, & damna corporum prorumpente languore, vel debilitatur incessus, vel auditus obstruitur, vel cæcatur aspectus, ad documentum proficit fidei. Vbi hanc à peste malorum iliadem sub oculos posuit; tum illam infracto spiritu perpeti, quantæ fortitudinis sit, ita ostendit. Contra tot impetus vastationis, & mortis inconcussis animi virtutibus congregari, quanta pectoris magnitudo est? & quanta sublimitas inter ruinas generis humani stare erectum, nec cum eis, quibus spes in Deum nulla est, iacere prostratum?

Sed etiam ex alio capite ducitur insigne Christianæ fortitudinis argumentum, est illud diuulsio à dulci charorum consuetudine; ex quo enim homo caritate saucius
huic

huic sancto operi se addixit, æquè
per vniuersum ministerij tempus
refugitur, ac ipse letifer morbus,
quem iure in alios transfusus ti-
metur. Itaque adhuc sanus, & in-
columis horrorem sui, timoremq;
alijs ingenerat, vt etiam viuentem
præmori quodammodo suis, & à
ciuili societate extraneum fieri o-
porteat, quæ non exigua est patien-
tiæ, ac fortitudinis materia: quæ e-
tiam ex eo augetur, quod vt in vitâ
sic etiam in morte ab omnibus
auersum, ac quodammodo despe-
ctum esse sit necesse.

Illud sanè in communi fato leua-
men esse solet, quod in eo sit, qui
lumina claudat, qui abiturientem
spiritum vel sustineat, vel amantis
ore, extremisq; basijs excipiat, qui
funera luctu condecoret, calenti
busto

sind

busto lacrymas infundat, & exanimè corpus, mœstosq; cineres quieti reddat, ac maiorum sepulchro. At ijs omnibus solatijs caret ille, qui pesti cedit, ne caritati aliquid decedat: destituitur enim & amicorum lacrymis, & luctu & pompâ funebri, & communi succumbentis naturæ solatio; quod malum quantum sit, quàm graue, acerbum, & cuique mortalium inuisum eleganter describit Seneca; sic enim canit.

*Pars nulla regni immunis exitio
vacat,*

*Sed omnis ætas pariter, & sexus
ruit;*

*Iuuenesq; senibus iungit, & gnatis
patrem*

*Funesta pestis; una fax talamos
cremat,*

Fletuq;

*Fletuq; acerbo funera, & questu
carent.*

Fletu, inquit, & questu carent
funera, quod extremum est misere-
riæ, ac calamitatis; quam & incestu-
næniâ prosequitur etiam Ouidius

*Corpora missa neci nullis de mor-
feruntur*

*Funeribus: neque enim capiebant
funera portæ.*

*Aut inhumata premunt terras,
aut dantur in altos*

*Indotata rogos: & iam reueren-
tia nulla est.*

*Deq; rogis pugnat, alienisque igni-
bus ardent;*

*Qui lacryment desunt, indefle-
ctæque vagantur*

*Natorum, matrumque anima,
iuuenumque, senumque*

*Nec locus in tumulos, nec sufficit
arbor in ignem*

Hæc est Poetæ oratio, suis quidem illigata numeris, at lacrymis, querelisque soluta: soluit autem in eos gemitus vel hoc ipsum quàm maximè, quod cadauera indotata abijciantur in ignes, in rogos, quod ijs nulla sit reuerentia.

Quod si Ouidio cuiquam, viro ad omnem libidinem prostituto, ea visa est cura corporis, ac sepulchri: longe maior esse potest, ac debet animis à gratiâ cœlo iam renatis, quibus corpus opportunum in hoc æuo diuersoriū fuit: Theodori quidem nihil interest humine, an sublime putrescat: at Christiano, ac religioso homini refert quàm maximè. Appello Abrahamæ, Isaaci, Iacobi fidem, & vota, quibus id studium fuit, vt ad Patres suos apponerentur, redderentur eidem

K   tumulto

146 DE FORTITVDINE
tumulo, & ossa ossibus, cineres cineribus iungerentur.

At eam quoq; curam, studium
que ponit, quisquis ex caritatis in-
dulgentiâ, peste laborantibus inle-
ruit; eo que nomine sui in paucis
non in vitâ modo (quod aliorum
animi) sed & à morte contemptor
(quod altissimæ mentis, & hero-
icæ virtutis argumentum est), atque
illustre quoddam martyrij genus
vt in sequenti paragrapho docebo-
mus.

---

§. 7.

*An qui peste laborantibus ex caritate
assistit, in eo que officio moritur, in
Ecclesia Martyres sit accensendus.*

IN hac quæstione ex me nihil
statuam, nihil definiã: eius cen-
sura ac iudicium esto penes Eccle-
siam, quæ est columna, & firma-
mentum

mentum veritatis. Tantum nostræ
 curæ, & laboris erit in medium af-
 ferre sanctorum Patrum testimo-
 nia; tum etiam Ecclesiæ sensum,
 tacitamque approbationem, tum
 denique, si quæ pro eo argumento
 faciât rationes. Et hæc omnia breui
 compendio: plura, qui volet, per-
 currat opus P. Theophili Raynau-
 di de martyrio per pestem.

*Patrum pro affirmante sententiâ au-
 thoritas; & Ecclesiæ sensus.*

Pro hac sententiâ, quæ heroas
 illos, Christi que pugiles Martyrij
 laureâ condecorat; acriter pugnat
 Antiquitas, & scriptorum illu-
 strium autoritas; è quibus primus
 in aciem prodit Clemens Alexan-
 drinus, scriptor omnium consen-
 su vt antiquissimus, ita & grauissi-
 mus.

K 2 Marty-

Martyres ille partitur in duas classes, eosque Christo propinquos facit; qui ad nos & ipse accessit amoris viâ, pro nobis vitam, & sanguinem ponens: ad eum porro & ipsi accedimus, ac propinqui firmus si aut pro ipso morimur, aut pro fratre, ac proximo: eius hæc sunt verba libro quarto Stromatum, ubi de Martyrij gloriâ disputat.

Si vel pro proximo moriaris propter caritatem, existimes Seruatorem nostrum esse propinquum: imo & fratrem: addit enim communis illius temporis Christianorum appellatione ita nominandum: quod Christi frater verè esset, cuius etiam in alios caritatem, morte ex caritate obitâ loqueretur.

Quisquis igitur in eam arenam descendis, atque occumbis, hunc tibi

tibi titulum erige, hoc tumulo Epitaphium inscribe.

Hic iacet N. Christi propinquus ac frater.

Clementi calculum addet S. Dionysius Alexandrinus in ep^o solâ paschali, cuius hoc fragmentum extat apud Eusebium.

Vbi descripsit immanem à peste ^{L. 7.} ^{C. 17.} cladem quam passus est Romanus orbis; cœlo vindice obfusum per scelus Christianorum sanguinem, tum extollit, ac prædicat flagrantissimam eorum caritatem, qui in iuuandis ægris operam, vitamque profuderant. Hic ex illius ore sensus fuit illius temporis, ac venerandæ antiquitatis. *Adeo, inquit, ut istud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, & robustam fidem suscipiebatur, nihil à martyrij splendore abesse videbatur.*

Hic stylum, oculumque fige,
mi lector, & in eo caritatis officio
suspice *incredibilem pietatem ac ro-*
bustam fidem, quæ nihil à martyrio
fidei causâ suscepto distare visa.
Certè nisi robusta foret ea fides,
palmamque gloriæ sub mentis o-
culos poneret, non adeò vitæ pro-
diga, & mortis esset patiens.

In In-
terpret.
Hist.
Eusebij.

Dionysio accedit Ruffinus, &
ipse grauis author; cuius hoc de
Christianis illius æui est testimo-
nium. *Constantissimâ, & ardentis-*
simâ fide, tanquam si martyrij tem-
pus instaret, miserando infirmos, se-
metipsos huiusmodi mortibus infe-
rebant, misericordiæ ex hoc marty-
rium capere præsumentes.

Vestros amo, ac veneror æstus
ilustres animæ, Heroes inclyti, siue
tuos Franciscæ, siue tuos Xaueri,
siue

siue etiam tuos, in timido sexu Te-
 resia; ab illo certè etiam ad remo-
 tas, barbarasq; nationes excessistis,
 vt in alieno, ac truculento solo suc-
 crescentem vberius martyrij pal-
 mam inueniretis, quam in patriâ,
 & domi, legere non poteratis; vos
 inquam vel ex eo tantum genero-
 sâ mentis impetu colo, ac suspicio:
 neque vos minus amo, ac demi-
 ror, qui vt in sortem martyrum
 misericordiâ veniretis; in eâ mor-
 borum lanienam lubentes, volen-
 tesque descendistis: sed ab arenâ,
 campoque gloriâ vestrâ, in quem
 animo iam abij, ad authores, qui
 honori vestro velificantur, reuer-
 tor; & Clementi, ac Ruffino addo
 Augustinû, cuius authoritas, ac do-
 ctrina cœteris facîle supereminet.

Querit ille, quod sit Ecclesiasti-

152 DE FORTITVDINE
ci Pastoris officium, quæ partes in
publicâ calamitate, siue ea creetur
ex barbarorû incurfu, atq; illuue,
siue etiam à pestilentis morbi vi,
atque strage: eadem enim huius
atque illius est ratio; & responde
id esse muneris, id officij boni Pa
storis, non sese fugâ periculo sub
ducere, etsi possit, cum ita publica
necessitas, caritasq; postularit: de
de subdit, quæ eis in cælo reposita
laurea; si mortem in eo Christiani
miserationis studio oppetierint.

Epist.
180.

Qui, inquit, patiuntur, quia fratres, qui eis ad Christianam salutem indigebant, deserere noluerunt, sine dubio suas animas pro fratribus ponunt.

Quanti autem apud eum sita
anime pro fratribus abiectio, vel
eo constat, quod illam etiam
mar-

martyrio anteponat, quod subitis, qui fugiens persecutorem, comprehenditur, vitamque perdit, ne fidem perdat, atque prostituat.

D. Augustino calculum addet B. Laurentius Iustinianus, qui D. Martinum vel ex hoc tantum donat martyrij laureâ, quod noluerit iratis principibus fugiendo periculum declinare; quæ sententia si vero proxima, quidni & illum ornet palma martyrij, qui à morbo letali, ceu tyranno, non fugit, cum tamen etiam tuta conscientiam possit, vrgeantque quodammodo vel ipsæ naturæ leges, & is, qui cuique insitus est vitæ amor, ac cupiditas, non fugit inquam; ne quid labanti, atque à lue deficienti fratri deesse videatur, quod ad animæ salutem faciat. Sed hæctenus Patrum sen-

K s tentijs

rentijs pugnatum est satis; etsi enim ab illis magnum in hac materiâ pondus accedat, longè tamen maximum ab authoritate Ecclesie, cuius etiam folius nutus, & aliqua ratione expressus sensus, viro catholico, bonoq; satis ad fidem esse debet: hunc porro tenemus, non tam viuæ vocis oraculo, quàm exemplo firmatum.

Ita enim de SS. Alexandrinis, qui lue contactos iuuerunt, & in eo caritatis obsequio diē suum obierunt, habent antiquæ tabulæ, & Romanum Martyrologium Ecclesie authoritate probatum: in quo hæc leguntur verba pridie calendæ Martij.

Alexandriæ commemoratio SS. Presbyterorū, Diaconorum, & aliorum quàm plurimorum, qui tempore
Vale-

*Valeriani Imperatoris, cum pestis
seuissima grassaretur, morbo labo-
rantibus ministrantes, lubentissimè
mortem oppetiere, quos velut mar-
tyres religiosa piorum fides vene-
rari consuevit.*

Fuit Alexandria Romanæ Ec-
clesiæ filia, inter ceteras facile prin-
ceps, sede Patriarchali nobilis, & à
D. Marco Christi Scribâ, & Histo-
riographo instituta: à quo indubiè
primos hausit, & puros, putosque
Christianæ religionis latices, pla-
citaque veritatis; inter quæ & illud
Martyrum albo ascribendos illos,
qui in cõmuni illâ clade, & obuiâ
mortis imagine, ipsis fati superio-
res euasissent; vitamque in eo cari-
tatis officio deposuissent; quos in-
ter ordine, & dignitate primi re-
censentur presbyteri, qui peste la-
boran-

156 DE FORTITVDINE
borantibus sacramentum Confes-
sionis administrarunt.

Proximè sequuntur Diaconi,
qui ex antiquo Ecclesiæ more, ritu-
que operam suam nauabant porri-
gendæ populo Eucharistiæ.

Ep. ad
Hiera.
cen.
Epif.

Deinde alij plurimi, quos è po-
pulo fuisse docet Dionysius Ale-
xandrinus, & his corporum cura
maximè incubuit: partito scilicet
onere, ac labore, vt hi corpus, illi a-
nimum in extremis morbi angu-
stijs leuarent; & cadauera animã
iam ac spiritu vacua decenter sepe-
lirent.

Et quia illud Christianæ mise-
rationis officiũ visum est arduum,
pium, sanctum, qui in eo vitã ex-
cessissent communi illius Ecclesiæ
sensu, atque approbatione, Sanctos
appellare placuit, vtpote iam rela-
tos

tos in album Sanctorum: superum
omnium, Dei que ipsius calculo,
quo Martyres illos misericordiae,
proximos esse voluit martyribus
fidei in sede, thronoque beatitatis.

Ne vero, ut in humanis pronum
est, labentibus annis elaberetur ex
hominum animis ea pietas, ac cari-
tas; ne lapsu temporis aliquo mo-
do detereretur: placuit signare die
vnum, quem ut sacrum haberet,
coleretque Alexandrina Ecclesia,
solemni commemoratione SS. Pres-
byterorum, Diaconorum, aliorumque;
plurimorum, *quos velut Marty-
res religiosa piorum fides venera-
retur.*

Quae autem fuerit illa dies est
in alta nocte, dubioque: hoc tamen
in luce, certa que scientia Romanam
Ecclesiam ex veteribus scriptis ho-
rum

158 DE FORTITVDINE
rum athletarum memoriam hau-
fisse, & in suos fastos transtulisse,
cum sacro martyrij titulo ijsdem
iam olim Alexandria ascripto, quæ
etiam Romana Ecclesia, quæ Petri
sedes est, ac specula veritatis, in suis
ipsa tabulis, ratum, fixumque ha-
buit, non habitura, nisi etiam Mar-
tyres ipsa probasset, & ab omnibus
Christi fidelibus orbe toto sparsis
probari voluisset.

---

§. 8.

*Mors pro religione, pro fide exceptæ
eximius actus fortitudinis.*

FOrtem censuit, fortem amavit
Eleazarum Antiquitas: non
eò tantum quod audax in hostem
irruerit, quod aduersa ferro capita
messuerit, sed ob illud vnum vel
maximè, quod elephanto, cui insi-
debat

debat Anthiochus, se ipse suppo-
 fuerit, vt liberius in aluum imma-
 nis belluę, carneęque molis ense
 immitteret, sterneretque vnâ cum
 illâ etiam fessorem. *Quanta*, inquit
 Ambrosius, *virtus animi, vt mor-*
tem non timeret, vt medium pene-
traret agmen, vt molem bestię subi-
ret, quo pleniori feriret ictu, cuius
ruinâ inclusus magis, quam oppres-
sus suo est sepultus triumpho: Et eo
 quoque sepeliuntur Martyres, ex-
 celsa cœlo capita, heroes inclyti,
 quorum virtus omnis in patiēdo
 potius est posita, quàm in agendo.

Eos ab illa fortitudine, luceque
 sanctitatis modo *cœli gemmas, ac si-* *D. Basil.*
dera triumphantis Ecclesię, modo
militantis robora, fulcra, columnas
 appellare solemus. Certè si è voce
 noscitur vir, & qui latet animus,
 etiam

etiam vt è voce audiatur martyr
oportet : Est enim ea interpretes ma-
gnæ mentis , altissimarum cogita-
tionum , & eximiæ fortitudinis,
quam etiam luculenta oratione te-
stata voluere inuicti pugiles , &
ij quidem non è virili tantum sexu,
ac robore ; sed quod magis etiam
ames, ac mireris ex imbelli, timidâ-
que mulierum turbâ : quas inter e-
nituit S. Fœlicitas , nominis omni-
ne, bono que fœlix, fœlicior à pat-
tâ prolè, datisque Ecclesiæ Marty-
ribus omnino septem.

Serm.

134.

*Ardebat illa, vt aureâ D. Chry-
sologi vtar eloquentiâ, atque anhe-
labat vt eos vno die sacros Mar-
tyres pareret, quos vix paruulos,
per annorum curricula generabat ;
Ecce mater quam vita filiorum fe-
cit anxiam, mors securam. Discur-
rebat*

rebat illa letior inter confossa ca-
 dauera, quam inter cunabula cha-
 ra filiorum: quia internis oculis tot
 cernebat braua, quot vulnera;
 quot tormenta, tot premia; quot
 victimas, tot coronas. Hæ illi fece-
 re animos, & liberam omnino vo-
 cem, quâ filijs longe charissimis
 calcar adderet, ad supplicia, fer-
 rum, ignes, cruces, & acerbissimam
 mortem Dei, ac religionis causa
 obeundam. Erat nimirum in ma-
 tre, erat in filijs fortis *ut mors di-*
lectio, imo ipsa morte fortior ac su-
 perior.

*Cant. c. 8.
v. 6.*

Qui mortem rerum omnium *Fortitu-*
 quæ sub cœlo sunt fortissimam ef- *do Mar-*
 se dixit, næ ille certè verum dixit: *tyr. ab*
 quidquid enim aut terra tulit, aut *amore.*
 cœlum aspexit indomitum, inui-
 ctumque cœteris, illud edomuit,

L

vicit

vicitque mors ipsa : verum vt ea fr
vis mortis, maior tamen est amo
ris, qui in Martyrum animis ardet
atque exæstuat. De eo magnifice
D. Chryfologus.

Serm.
40.

*Nihil durum, nihil amarum, ni
hil graue, nihil letale computat ve
rus amor, quod ferrum, quæ vulne
ra, quæ pœna, quæ mortes amorem
valent superare perfectum? amor
impenetrabilis est lorica, respuit iu
cula, gladios excutit, periculis insul
tat, mortem ridet, si amor est, vin
cit omnia : neque vincit tantum
verum etiam ipsis supplicijs, mor
tiq̄ue crudelissimæ insultat : quod
dum è cellâ suâ, sacroq̄ue silentio
contemplatur Bernardus, manum
explicat, stylumq̄; ducit in laudes,
& præconia tam eximie fortitu
dinis.*

Stat,

*Stat, inquit, Martyr tripudians, ^{Serm. 61}
 & triumphans, toto licet lacero cor- ^{in Cant.}
 pore, & rimante latera ferro, non
 modo fortiter, sed alacriter sacrum
 è carne suâ circumspicit ebullire
 cruorem.*

Ac ne credas eam vim, ea tor-
 menta, in Caucasum, in duros sco-
 pulos, in rupem expertem vitæ, ac
 sensus incurrisse, prosequitur S. Do-
 ctor, & causam reddit, fontesq; ape-
 rit, è quibus tantū roboris emanet.

*Nec facit, inquit, hoc stupor; sed
 amor; submittitur enim sensus non
 amittitur; nec deest dolor, sed supe-
 ratur, sed contemnitur.*

Si oculis, & auribus habenda fi-
 des esset, crederes inuictos Christi
 athletas sub equuleo, immani que
 totius corporis lanienâ, queri, ge-
 mere, fatiscere: at ex vero non est

ita ; vt enim melleâ eloquentiâ D.
Ambrosius.

*Tunc vincit Christianus , cum
perdere putatur, & tunc perdit per-
fidia cū se vicisse gratulatur. Plau-
dit ergo cū illi insultatur, & surgit
cum premitur. Haud similis victri-
ci palmæ , quæ ponderi cedere ne-
scia, eo magis in altum tollitur, quo
grauatur amplius.*

Ad hoc porro animi robur , ex-
celsamque fortitudinē edocti Mar-
tyres , imò educati à *sapientiâ* qua

*Pro.c. 9.
v. 2. immolauit filias suas ; vel vt septua-
ginta : Sophia iugulauit filios suos.*

*O bonam matrem, inquit Tertullia-
nus, opto & ipse in filios eius redigi,
vt ab eâ occidar.*

*In scor.
piac.
c. 7.*

Multum certe interest Patrem
inter , & Matrem in filiorum edu-
catione: vt enim doctè animaduertit

tit

tit Seneca: *Aliter patres, aliter matres filiis indulgent: illi excitari iubent liberos ad studia obeunda maturè, feriatis quoq; diebus non patiuntur esse otiosos, & sudorem illis, & interdum lacrymas excutiunt: matres fouere in sinu, continere in umbrâ volunt, nunquam flere, nunquam tristari, nunquam laborare.*

Lib. de
prouid.
c. c.

In humanis illud est discrimen patrem inter, & matrem, ex huius, illiusque genio: at non sic in diuinis; sit Martyri sapientia mater, sit Christus pater, & hic, & illa eum paternè, hoc est seuerè, educat; nec patitur in glorium domesticâ sub umbrâ latere, aut molli cubare in ansere: sed in campum, in solem euocat, & duris laboribus exercet, imò vinculis onerat, & è squallore, tenebrisque putidi carceris, in are-

L 3

nam

nam educit, in quâ modo cû igne,
modo cum ferro, modo cum be-
stijs certet, vt olim Ignatius: cuius
eæ voces æterna memoria dignæ.

*Vtinam fruar bestiis, quæ mihi
sunt preparatæ: quas & oro mihi
veloces esse ad interitum, & ad sup-
plicia, & allici ad comedendum me-
ne, sicut & aliorum Martyrum, non
audeant corpus attingere. Quod
venire noluerint, ego vim faciam,
ego me urgebo, vt deuorer.*

S. Igna-
tius E-
pist ad
Rom.
apud
Hier.de
scriptor.
Eccles.

Hæc vbi extulit alto spiritu; tum
ad suos blandè stylum conuertens
exclamat: Ignoscite mihi filioli: quia
mihi profit, ego scio. Ac ne videatur
ea dixisse sine graui causâ, ardore
quodam, æstuq; concitatæ mentis
subiungit:

*Nunc incipio esse Christi disci-
pulus, nihil de his, quæ videntur, de-
siderans*

siderans, ut Iesum Christum inueniam. Ignis, crux, bestiae, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta Diaboli in me veniant: tantum Christo fruar.

Ecce dignas caelo voces, & amantia verba; à quibus ad rem ipsam, & extrema supplicia itum est. Vbi primum è caueâ educti Leones, vbi excussæ iubæ, auditique immanes rugitus, qui alium ab Ignatio terruissent, atq; exanimassent, mirum quantum animarunt: ita ad bestias, ad lanienam, ad mortem abiit, adijciens illud pro lemmate.

Fruementum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inueniar.

Ac ne credas excelsum illud ingentis animi robur; in viros tan-

tum cecidisse, martiumque genus
 è virgineo, imbellique sexu vnam
 è multis producam: Erit illa puel-
 la ~~ter~~dēnis; sexu, ætate, naturâ supe-
 rior. Agnes erit inter virgines, mar-
 tyresque facilè princeps: de qua
 magnificè Ambrosius.

De Vir-
 gin. l. i.

*Non sic, inquit, ad thalamum
 nupta properaret, ut ad supplicij
 locum, læta successu, gradu festina
 virgo processit. Flere omnes, ipsa si-
 ne fletu. Mirari plerique, quod tam
 facilè vitæ suæ prodiga, quam non-
 dum hauserat, iam quasi perfunctâ
 donaret. Stupere vniuersi, quod iam
 diuinitatis testis existeret, quæ ad-
 huc arbitra sui per ætatem esse non
 posset. Quanto terrore egit carni-
 fex ut timeretur, quantis blandi-
 tijs ut suaderet, quantorum vota,
 ut sibi ad nuptias proueniret? At
 illa,*

illa: & hac sponsi iniuria est, inquit, expectare placituram. Qui me sibi prior elegit, accipiet: quid percussor moraris? pereat corpus, quod amari potest oculis, quibus nolo. Stetit, oravit, cervicem inflexit. Cerne res trepidare carnificem, tremere percussoris dexteram, pallere ora alieno timentis periculo, cum puella non timeret suo. Qui enim timeret illa; quæ in Christi scholâ probè docta: duce, ac magistrâ Dei sapientiâ.

Si de profanâ sapientiâ ausus est pronūtiare Seneca. *Philosophia circumdada est, inexpugnabilis murus, quem fortuna nullis machinis laces-* Epist.
82.
fitum non transit. In insuperabili loco stat animus, qui externa deseruit, & arce se sua vendicat. Infra illum omne telum cadit.

Si

Si hæc, inquam, de sua Philo-
phiâ dixit ille: quid de cœlesti, diui-
nâque sapientiâ proferemus? ab il-
lâ stat martyris animus in insupe-
rabili loco, & humanis omnibus
altior fortitudine, ceu *arce se sub*
vendicat, & ita quidem vt *infra*
illum cadat omne telum: quomo-
do enim non caderet infra illum,
qui supra, imo extra terram est, hu-
manosque casus, vimque tyranno-
rum.

Audi quid de martyribus etiam
in carcere, vinculisque, protulerit
olim Tertullianus. Ita ad illos ora-
tione plenâ maiestatis. *Habet tene-*
bras carcer, sed vos lumen estis; ha-
bet vincula, sed vos Deo soluti estis;
triste illic spirat, sed vos odor estis
suauitatis: Iudex spectatur, sed vos
estis de iudicibus iudicaturi: cōtri-
stetur

Lib. ad
martyr.
c. 2.

stetur illic qui fructum sæculi suspi-
rat: Christianus etiam extra car-
cerem sæculo renuntiauit, in carce-
re etiam carceri: nihil interest ubi
sitis in sæculo, qui extra sæculū estis.

Ecce quo rapit impetus animi,
quo virtus ardua: si corpus spectes,
& hunc quem spiramus aerem, in
sæculo sunt Martyres; at si mentem
ipsam, piosque voluntatis æstus,
extra sæculum sunt; & hinc eximia
vis, ac fortitudo superior huic sæcu-
lo, ijsque omnibus quæ in in eo
terrori, ac pœnæ esse possunt.

Plura, eaque illustria SS. Patrum
testimonia producere possem, qui-
bus eximia Martyrum constantia
probari posset: sed quia ea in om-
nium oculis, & luce est: stylum si-
stam, tibi que, si modo possim, be-
neuole lector, addam animos, vt
exem-

172 DE FORTITVDINE
exemplo Heroum illorum, quos
cælum amat, & terra suspicit, etiam
aliquid audere discas, & pati: ita
verbo, ita re etiam ipsâ docuere in-
uicti Christi pugiles, ita S. Ignatius
ad quem redeo, teque euoco, ut il-
lum etiamnum in scriptis suis spi-
rantem, ac loquentem audias. Sic
ille tibi, sic omnibus olim in terris,
sic modo de cælis.

*Firmiter dum cæderis, quasi in-
cus stato; generosi est athleta cædi, &
vincere; maximè verò propter Deum
nobis omnia patiendâ sunt, ut ipse
nos patiatur.*

§. 9.

*Praeclara incitamenta patientiae, ac
fortitudinis ex Tertulliano desum-
pta.*

Tertullianus ad martyres li-
brum inscripsit, stylumque
duxit altius, vel ut ijs animos face-
ret, vel ut inuictam eorum con-
stantiam deprædicaret: & quidem,
Primum ex eo quod Spiritus
Sanctus cum eis introeat in carce-
rem, qui ex vero *Diaboli domus est,*
& *in quâ familiam suam continet.*
Eo porro perueniunt martyres, ut
illum etiam *in domo suâ conculcent:*
iam enim foris congressi concul-
carant fide muniti, & concordia
armati, quâ enim potius? pax quip-
pe Christiana bellum est illi; in
quod vbi concesserunt Christi pu-
giles,

giles, omniaq; generosi animi impedimenta vsque ad limen carceris deduxerūt, exinde segregati sunt ab ipso mundo; multoque magis à sæculo, eiusq; rebus.

Et hinc sese erigit Martyrū constantia; sed inde etiam magis, quod extra carcerem sæculo renuntiarint in carcere autem etiam ipsi carceri. Hinc illę Tertulliani voces, illud de Martyribus encomium.

Nihil interest ubi sitis in sæculo, qui extra sæculum estis.

Ex eo vero quod extra sæculum sint, primum fit, vt auferatur carceris nomen, & potius secessus vocetur, etsi enim corpus includatur, etsi caro detineatur, omnia tamen eorum spiritui patent, quia totum hominem animus circumfert, & quo vult, transfert. Fit deinde & alterum

terum quod etiamsi in equuleo, & catastâ distendi videantur, etiamsi lento igne torrerer, atque vstulari, gemereque sub immensâ tormentorum mole, non gemunt tamen: quia vt magnificè ille ipse Tertulianus, quo authore hic vtor. *Nihil crus sentit in nervo, quum animus in cælo est.*

Quidni autē in cælo sit bonum agonem subiturus, in quo Agonethetes Deus vivus est, Xystarches Spiritus sanctus, corona eternitatis brauium, Angelicæ substantiæ politia in calis, gloria in sæcula sæculorum: ad quam priusquam pervenirent Epistates Christus Iesus eos Spiritu vnxit, ad illud scamna produxit, & instar Athletarum ad strictiore disciplinam segregavit; quia scilicet *virtus duritiâ extruitur, mollitie vero destruitur.*

Ad eam porro duritiam quã sur-
 git, ac construitur virtus, forman-
 tur Martyres non carne, sed spiritu,
 illa enim infirma, hic firmus est.
 Timet caro gladium grauem, &
 crucem excellam, & rabiem bestia-
 rum, & summam ignium penam,
 & omne carnificis ingenium in
 tormentis. Sed spiritus contrapo-
 nit sibi, & carni, acerba licet ista, à
 multis tamen æquo animo excep-
 ta, imo & vltro appetita famæ, &
 gloriæ causa; & quidem illius, que
 tenues vanescit in auras, & morta-
 lis vitæ stadio clauditur: quo in ge-
 nere produci potest Lucretia, qua
 vim stupri passa, cultrum sibi ade-
 git, vt gloriam castitati suæ pareret.
 Afrubalis vxor, quæ iam ar-
 dente Carthagine cum maritum,
 suum supplicem Scipionis videret,

vnã

vnà cum filijs suis in incendium patriæ deuolauit.

Meretrix illa Atheniensis, quæ conscia coniurationis cū propterea torqueretur à tyranno, & non prodidit coniuratos, & nouissimè linguam suam resectam in faciem tyranni expuit, vt nihil agere se sci- rent tormenta, etsi vltra perseuera- rent.

Produci potest & illa solemni- tas apud Lacedæmonios longè ma- xima, quæ flagellatio dicitur. In eâ ante aram nobiles quique adole- scentes flagellis affliguntur astan- tibus parentibus, & propinquis, & vti perseuerent adhortantibus. *Or- namentum enim, & gloria deputa- bitur, maiore quidem titulo, si anima potius cesserit plagis, quàm corpus:*

Produci deniq; potest (ne omnes

M

con-

178 DE FORTITVDINE
confecter, quod longum esset) Mu-
tius qui manum suam dexteram
in arâ cremauit, vt hoc factum eius
fama haberet.

Quod si tantum terrenæ glorie
licuit de corporis, & animi vigore,
vt gladium, ignem, crucem, aliaque
tormenta contemnerent, mortales
sub præmio laudis humanæ: quid
licebit ad consecutionē gloriæ ce-
lestis, ac diuinæ? *Si tanti vitream,*
quanti veram margaritam? quis pro
vero non tantum habeat erogare,
quantum alij pro falso?

Certè hæc vna cogitatio, & pa-
tentis cæli, ceu mercedis aspectus,
Martyribus animos addidit, ad au-
dendum, ad patiendum quidlibet.

Atque etiam nobis addere de-
bet, ne in supremo Iudicij die, cum
orbis cum orbe componetur, &

cum

cum Gentili etiã Christianus, me-
rito cõfundamur. Si reformidaue-
rimus pati pro veritate in salutem,
quæ aliij affectauerunt pro vanitate
in perditionem.

---

§. 10.

*Effusa Martyrum etiam in tormentis
latitia, atque exultatio.*

PRocopius inuictus Christi pu-
gil Mutio illo longè superior
thus manu accipere, illudq; subie-
ctis prunis ardētibus sustinere ius-
sus, vt si fortè dolore victus dextrã
inuertisset iniectis in ignem suffiti-
bus, Dijs litasse videretur. Ea tyran-
ni vis, ac dolus fuit, quem probè e-
lusit vir sanctus, manum quippe
immotam lento igne aduri passus,
ne qua maledicentiæ daretur occa-
sio: ac ne vox, ne animus deesse vi-
deretur,

deretur, interea dum arderet, stillaretq; manus, accinebat illud Dauidis. *Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.*

Has inter voces, sacrumq; cantum, fortè Procopio ex oculis lacrymula decidit, & molli lapsu genas irrigauit, quam vt vidit Presbyterus euecti iam animi, & doloribus cedentis indicium esse, non sine commate petulantius illud ipsum obijcere cœpit: cui gloriosus Christi Martyr, etiam in tormentis ludere doctus, *nec mirum est, inquit, etiam lutum cum igni admouetur, sudat;* quasi diceret: corpus hoc mortale quod circumfero, mihi pro luto, quod cum aqueo humore compactum, sit, quid adeo mirum est si paululum exsudat, stillatque? ita

ita liberali, pioque ioco hominis
 petulantiam coercuit, docuitque; la-
 crymas sudorem esse, non mœren-
 tis animæ (vt nonnulli voluere) sed
 quandoque, & sæpius à gaudio ex-
 ultantis.

Hil. 10.
 de Tri-
 nit.

Testes appello, voloque Marty-
 res, qui ex illo impete, sacroque; æstu
 gestientis animæ, ad supplicia, ad
 ignes, ad cruces, ad mille mortes
 vltro deuolarunt, & in ijs mirum
 quantum exultarunt.

Fœlicianus acceptâ iam capitali
 sententiâ adiecit illud. *O quam iu-
 cundos dies annuncias octoginta iam
 annis expectatos.*

Nestor Pergæ Episcopus, non
 minus à genere, quam à virtute no-
 bilis, cum in equuleo etiam ad spe-
 ctantium horrorem, lacrymasque
 torqueretur; non lamentabili voce,

M 3 sed

sed amœnâ, sed hilari, & gaudia
iam, cœlestesq̄ue delicias spirante,
dixit. *Benedicam Dominum in omni
tempore, semper laus eius in ore meo.*

Cumq̄ue ei Præses specie aliqua
commiserationis ingeminaret læ-
pius illud, vt sese tormentis exime-
ret, obiecit istud dignum cedro.

*Cum Christo semper fui, & sum,
& ero.*

Ac ne sola vocibus illis esset fi-
des, è cruce pendens ad subiectam
turbam verba faciebat, fidei plena,
atque caritatis.

Eiusdem animi fuit Eusebius,
qui cum nervis distraheretur, igne
torreretur, plumbatis cederetur, ex-
cisâ linguâ, trepidantibus ad mira-
culum tortoribus, orabat.

*Gloria tibi Domine Iesu Christe,
qui me dignatus es seruis tuis ad glo-
riam adiungere.*

Nimirum inuictis illis Heroibus
 pati, morique, & gloriae fuit, & vo-
 luptati.

Ita S. Victor, non nomine tan-
 tum, sed & re etiam ipsa victor te-
 statum voluit, cum enim à tortore,
 qui neruos equuleo laxarat, etiam
 secretis naturæ partibus feruens o-
 leum infunderetur: quasi affuso hu-
 more, suauique lymphâ ad tyran-
 num iactauit illud. *O quam suaue
 est hoc, sicut aqua sitibundo.*

Si quæras vnde illa suauitas, il-
 lud in æstu refrigerium etiam con-
 tra naturæ vim, ac tormentorum?
 probè intelliges fluxisse ab animo,
 qui eo loci, ac temporis, omnibus
 lætitijs incessabat, à quibus etiam
 Petrus, qui Diocletiano à cubiculis,
 ac secretis fuit, in igne, medijsque
 flammis, quasi in rosis expirauit. Ac

ne putes eos altioris animę spiritus
in viros tantũ cecidisse, martiumq;
genus: multas videbis è fœmineo,
molliq; sexu, quæ etiam vltro in
ignes, ac rogos insilierunt breuioris
æui, vitæq; prodigæ, & ad beatam,
nunquamq; finiendam æternita-
tem aspirantes.

Et hæc præclara magnarum men-
tium facinora loquitur omnis ætas,
à quibus etiam ad eos venio, qui-
bus lætitiæ, vocisq; exultandæ
finē ne mors ipsa quidem attulit,
à quâ tamen altum silere solēt om-
nia. Atque vt vetera taceam, ad ea
de labor quæ quia recentioris sunt
memoriæ lectori beneuolo acci-
dent gratiora.

In Orientali Indiâ, quæ hac no-
strâ ætate plurimos Ecclesiæ Mar-
tyres parit, sub annum Christi mil-
lesimum

Iesum sexcentisimū vigesimum
 octauum terris viuere desijt & cœ-
 lo cœpit inclytus è Societate Iesu
~~Martyr~~, P. Rochus Gonzales.

Excoluerat ille summâ cum opi-
 nione sanctitatis, & labore sane
 magno barbaras illas nationes, à
 quibus tandem totis ceruicibus fer-
 rum hausit, & vitam amisit: sed
 quod in eo mireris resecto iam ca-
 pite per ipsum cor eloqui audi-
 tus, & clarâ, expeditâque voce abire
 in Dei sui laudes: truncum erat cor-
 pus, ab eoque reuulsum caput il-
 lud quod fuerat officina altissima-
 rum de Deo cogitationum; muta,
 atque emortua conticescebat lin-
 gua; at cor ipsum minimè mu-
 tum, & silens: sed sonorum, & fa-
 cundum excessit in Creatoris sui
 laudes, & ignes amoris, quos olim

conceperat, etiam post fata emisit. Adeo liberalis & effusa Martyrum lætitia, vt etiam post fata spiret in exanimi corpore; cui affine est & illud, quod memorat P. Marcellus Mastrilli, in suâ illa Indica peregrinatione, quam S. Xauerij nutu foeliciter suscepit, atque ex eiusdem auxilio peregit foelicius: tandemq; etiam foelicissimè conclusit: fuso Christi causa sanguine.

Refert ille duos è Societate Iesu in Iaponia Martyres, non in supplicijs modo, quæ fuerant atrocissima, sed etiam post mortem hætenus inaudita, & stupenda lætitiæ argumenta edidisse.

Martyrio affecti diuersis in locis, discreti quidem corpore, non tamen animo: longè enim ante prædixerant tortoribus se eadem pariter

ter horâ, è vitâ Dei causâ migratu-
ros: prædictioni respondit euentus,
non sine alio, & quidem mirabili
prodigio, cum enim corpora ad se-
pulturam eundem in locum com-
portarentur, ad mutuam præsen-
tiam sese salutarunt, & collocuta
sunt, perinde ac si viua fuissent, non
sine stupore astantium, & amabili
cæli prodigio.

Si ex me scisciteris, quæ fuerint
illa Martyrum colloquia? quæ vo-
ces? quæ gratulatio? audies eam fuis-
se de gloriâ, ac beatitate, quâ modo
fruebantur in cælis fœlices animæ,
de tormentorum breuitate, pretio-
que generosæ mortis, à quâ sibi adi-
tum fecissent in æternitatem. Iacta-
bant nimirum illud quod in vitâ
Paulus Gentiùm Apostolus.

37 *Non sunt condignæ passiones hu-*
ius

*I. Rom.
c. 8. v. 13.*

*ius temporis ad futuram gloriam,
qua reuelabitur in nobis. Si quotidie,*

Serm. 2.
de Festo
SS. om-
nium.

*inquirebat Augustinus, oporteret
nos tormenta perferre, si gehennam
ipsam paruo tempore tolerare, ut
Christum videre digni essemus ve-
nientem in gloriâ, & Sanctorum e-
ius numero sociari, nonne erat dignum
pati omne quod triste est, ut tanti
boni, tantæq; gloriæ participes ha-
beremur?*

In arenam euocat Augustinus,
*omne quod triste est: seu illud esse
voles paupertatis angustias, & for-
des, seu aceruum cumules iniuria-
rum, seu corpusculi huius afflictio-
nes, morbos, vulnera, ferrum, ig-
nes, catastas, cruces, mortemque
ipsam per extrema supplicia exigē-
dam: illud, inquam, omne heroi-
câ mente proritat, deuocatque ut
cum*

cum eo certet, qui gloriæ, ac beatitudinis fuerit candidatus, audetq; polliceri, vt hic omnibus illis superior euadat: adeo potentes sunt stimuli gloriæ, ac beatæ æternitatis, quam animo dum legit D. Franciscus, percitus æstu quodam voluptatis, exclamat.

Tanta est gloria quam expecto, ut omnis me pœna delectet, omnis morbus, humiliatio omnis, persecutio omnis, mortificatio omnis.

Delectet, inquit Franciscus, quia animo, cui terra est in postremis, & cælum in primis curis, volupe est pro hoc adipiscendo quidlibet & agere, & pati.

Hinc ea vota, & piæ querelæ S. Gordiani Centurionis, fortissimi Martyris, qui dū omni propè suppliciorum genere cruciaretur, aiebat

bat

bat nihilominus. *Damno se affici,*
quod nō sapius mori pro Christo pos-
set. Nimirum ei satis non erat vel
 vna vita, spiritusque plures optasset
 vt eos Dei sui causâ profunderet, &
 hoc quidem excitatus vel vna spe
 cœlestis gloriæ; quâ etiam olim v-
 sus est opportunè Pusices Medicus
 vt Ananiam senectâ debilem, &
 ad obiecta tormenta trepidantem
 animaret, hac vsus oratione. *O se-*
nex paulisper oculos claudere, & a ter-
na vide. Claude, inquam, oculos
 terræ, & huic vniuerso aspectabili,
 & cælis aperi, illique gloriæ, quam
 nec oculus vidit, nec auris audiuit,
 nec in cor hominis ascendit: vbi illi
 præmio, ac laureæ, mentis, atque
 intelligentiæ, oculos recluseris, in
 equuleos, in catastas, in cruces, in
 rogos, in mortes ibis: hoc vno bea-
 tus,

1. Cor.
 6. 9.

tus, quod cælo teste, Deo iudice, ac remuneratore patiaris.

---

§. II.

*Qui filium, Civium suorum libertatē
immolat: næ ille fortis.*

NEquæ mei consilij, neque huius exigui operis est, vel antiqua commemorare, vel vnum veluti in fasciculum cogere ea fortitudinis exempla, quæ omnis prope spectavit ætas, sed è multis vnum producere, quod quia recentioris est memoriæ, Lectori beneuolo gratius accidet.

Aluit Hispania deuotum patriæ pectus, Regique suo in paucis fidum: is Alfonsus fuit, Cartheiæ Dux fortissimus. Eum olim obsederant Mauri, & iam sæpius qua pollicitationibus, qua minis, qua
etiam

etiam armis, & impete facto ad deditiōem sollicitarant. Ille Hispanæ fidei, animiq̃ue tenax, omnes deditiōis leges respuere, fugere, auersari. Interea filius, qui ei erat vnicus, dum forte imprudens, & incautus elabatur, hostiumq̃ue agros pererrat, in eorum manus incidit. Hic exultare Mauri, iamq̃ue de Cartheiâ actum credere: captiuum adolescentem bellico plausu, ac clamore circum mœnia ducunt, patri ostentant, minanturq̃ue nisi urbem dedat acturos se nati in viscera ferrum. Quid hic agat infœlix parens? si urbem hosti tradat, in patriam impius, in Regem erit iniurius; si neget, in filium crudelis videri poterit; maluit tamen in filium durior, quam in Regem minus fidus videri. Itaque patrem
misit, exiit,

exuit, & ducem induit, toruoque
lumine Mauros despectans.

Mene, inquit, deterrere putatis.

*Venales animæ, & Dominos mu-
tare paratæ?*

*Si me fecisset proles centena pa-
rentem.*

*Staret, & hostili natorum turba
sub ictu;*

*Nil me præterea recti de trami-
te flectant,*

*Exarmentue ducem lacrymæ,
mortesq; meorum.*

*Hæc dicens subito vaginâ libe-
rat ensen,*

*Elatoq; minax: rabies si tanta
cruoris,*

*Ferrum, ait, accipite: & fer-
rum de mœnibus altis*

*Proiecit pater, inde suos, & te-
sta reuisit*

N.   *Securus*

*Securus, potuitq; paratæ accumbere
mensæ.*

Hæc Alfonsi constantia primo
Mauros attonitos habuit, ac dein
irâ, ac furore præcipites in miseri a-
dolescentis vulnera, & cædem egit.

It cœlo barbarorum clamor, &
ciuium è mœnibus comploratio.

*Et ferrû in Venas pueri nil tale
merentis*

*Et frustra palmas ad mœnia no-
ta leuantis*

*Immergunt, donumq; patris in
viscera condunt.*

Interea

*Euocat Alfonsum fragor, atq; in
mœnia currit,*

*Et nati aspiciens letho languen-
tia membra,*

*Quanquam animo redit vsque
parens, tamen exiit illum*

Dux

*Dux melior, ciuesq̄ obiurgans,
hoc erat inquit,*

*Quod veluti captâ complor au-
stis in urbe,*

*Vosq̄, puerq̄ meus casu pendetis
ab uno?*

*Illum ego nutribam patriæ, iam
reddidi & urbi.*

*Hæc reor infestum placabit vi-
ctima Numen.*

*Dixit, & extemplo ad conuiuia
nota recurrit.*

*O ingens anima, ô fato insupera-
bile pectus*

*Vicisti patria, vicisti, & omnes
seu blandientis naturæ illecebras,
seu ferocientis hostis impetus supe-
rasti. Ita nimirum æquum est, vt
se patrem nesciat, quisquis ducem
esse nouerit; nec naturæ, natisque
pareat, quisquis Regi, patriæque pa-
rere didicerit.*

§. 12.

De Ciuili morte, siue exilio aequanimiter tolerando.

DE hoc argumēto multi multa ex naturâ, ratione, historijs, omnique penu eruditionis, ego meo more pauca, & quidem primum quid sit exilium, tum que in eo grauia esse videantur, aduersum quæ depugnare debet fortis, & generosus animus.

De Cō-
fol. ad
Heluiã
c. 6.

Exilium, inquit Seneca, *Locum commutatio est*, quæ id affert acerbi, quod quisquis est exul, carere debet Patriâ, quod incommodi genus, vt qua licet, eleuet, ac minuat; liquido ostendit, è mortalibus plerosque non tam necessitate, quam voluntate, sua carere Patriâ, adeoque etiam exulare.

Aspice,

Aspice, inquit, hanc frequentiam, cui vix vrbis immensa tecta sufficiunt. Maxima pars illius turbæ Patriâ caret. Ex municipijs, & Colonijs suis, ex toto denique orbe terrarum confluxerunt. Alios adducit ambitio, alios necessitas officij publici, alios imposita legatio, alios luxuria opulentû, & opportunum vitijs locum quærens, alios liberalium studiorum cupiditas, alios spectacula. Quosdam traxit amicitia, quosdam industria, latam ostendendæ virtuti nacta materiam; quidam venalem formam attulerunt, quidam venalẽ eloquentiam. Nullum non hominum genus cõcurrit in vrbem & virtutibus, & vitijs magna pretia ponentẽ. Hæc vbi produxit Philosophus, tum illud ad extremum conficit, nullum

198 DE FORTITVDINE
esse exilium in quo non aliquis a-
nimi causâ moretur, addamus &
virtutis, quæ quandoque & sæpius
ab ipsâ necessitate ingens sumit in-
crementum, pluraque dat sui vel
documenta, vel exempla in exilio,
quam in patriâ. At inquires tria in
illo videri possunt grauissima.

Primum est, quod exul cogatur
extra patriâ viuere. Alterum, quod
inde consequens est, patrijs hono-
ribus carere. Tertiū denique, quod
etiam necessarijs destitui.

Prima ratio homini, cui bene
sedet animus, inanis est, & vacua,
nam omne solum viro forti pa-
tria, ideoque rectè Socrates mun-
danus dici, & esse volebat, & certè
volet, quisquis se ipse spectabit, &
mirabitur, vt enim Seneca, quo in
hoc opere liberalius vtor. Magna,
inquit,

inquit, & generosa res est humanus animus. Nullos sibi poni, nisi communes, & cum Deo terminos patitur.

Primum, humilem non accipit ^{Ep. 112.} Patriam, Ephesum, aut Alexandriam, aut si quod est etiamnum frequentius incolis, latius tectis solum. Illi patria est quodcunque supernè, vniuersa, circuitu suo cingit. Hoc omne conuexum intra quod iacent maria cum terris, intra quod aër humanis diuina secernens, etiam coniungit, intra quod disposita tot Numina in actus suos excubant; christianè dixisset illud omne viro forti patria, intra quod Numen in eius actus excubat, vt deinde ab exilio, meliore, id est cœlesti patriâ, donet; & quia hanc attendit, ad hanc suspirat, & totis animi viribus

anhelat generosus Christi Athleta,
ideo exilium ne de nomine quidē
nosse se fateri volet.

Vadem habeo Basilium Mag-
num, qui D. Gregorij Nazianzeni
ore, linguaq; Valenti Præfecto exi-
lium minanti sic loquitur.

Orat.
20. nū.
24.

*Exilium haud cognosco, qui nul-
lo loco circumscriptus sum, ac neque
hanc terrā, quam nunc incolo, meam
habeo, & eam omnem, in quā proie-
ctus fuero, pro meā duco; imò ut re-
tius loquar, vniuersam terrā Dei
esse scio, cuius aduena ego sum, &
peregrinus.*

Et quia Dei est vniuersa terra,
hinc etiam suam esse credit, quil-
quis ei vni se commiserit, senseritq;
sua esse quæ Dei, ad quem vt adue-
na, & peregrinus celeri cursu con-
tendit.

Neque

Neque porro maioris momenti erit secunda ratio apud prudentem, qui solidos honores, non in hominum oculis, in aulæ gratiâ, in principum fauoribus collocatos esse nouerit; sed in vna virtute, quam secum circumfert ipse, quocumque tandem eum vel fortuna iecerit, vel aduersariorum vis, atque potentia detulerit.

Hinc Varro Romanorum doctissimus, aduersus incommoda, quæ exilio adhærent, hoc satis esse putabat remedij, quod liceret in exilium euntibus virtutes suas ferre secum, quo etiam respexit Seneca, dum ait.

Dic quæ pulcherrima sunt, quocumque nos mouerimus, sequentur: natura communis, & propria virtus.

In consol. ad Heluiam c. 8.

Nec denique mouere quemquam

N s debet

debet postrema ratio, quæ in exilium abeunti proponit domestice rei angustias, paupertatis sordes, incommoda, quæ ad sapientis animum appellent quidem, ceu fluctus aliqui in hoc æstu vitæ mortalis, at eum non tangent, nedum concutient, & de suâ sede dimouebunt: Scit enim vt antiquum illud, ita verissimum. *Necessariis rebus exilia sufficiunt, superuacaneis, nec regna.* Animus est qui diuites facit. Hic in exilia sequitur, & in solitudinibus asperrimis cum quantum est sustinendo corpori inuenit, ipse bonis suis abundat, & fruitur. Pecunia nihil ad animum pertinet. Lapides, aurum, & argentum, & magni, leuatiq̃ mensarum orbes terrena sunt pondera, quæ non potest amare sincerus animus, ac naturæ
sux

suę memor; & quia amare non potest, ideo neque de illis ereptis impotenter dolere.

Demus aliquod in hoc genere christianę fortitudinis exemplū, S. Meletius Patriarcha Antiochenus malis artibus, doloque insolenti hæreticorum Arianorum à Valente Imperatore exilio damnatus est. Quod ubi in vulgus spargi cœpit, illico totius populi commouit animos, & confertam ciuium turbam in plateas, in compita, in forum exciuit; it cęlo ingens clamor, & quā amore, quā dolore, quā etiā ira concitatae alię atque alię voces, quas inter auditę & istę: certum esse, statumque omnibus potius mori, ferroque dare obuia capita, quam permittendum vt à suis ouibus bonus Pastor, à suā Ecclesiā

Chry-
sostom.
hom. de
S. Me-
letio.

Præ-

Præful auelleretur. Dum ea pro foro iactantur, & omnium aures, animosque pulsant, vrbis gubernator, veritus populi tumultuantis impetum, vimque iam paratam, atque imminentem, vt eam vel falleret, vel eluderet, ad Præfulis ædes aduolauit, eumque clam, suam ipsius rhedam conscendere iussit: ratus eâ ratione ciuibus inscijs abduci posse, secus tamen euenit: vt enim in omnes occasiones intentus est amor, timorque; plenus suspicionis, & bene oculatus, deprehendit illico Episcopum eadem cum gubernatore rheda vehi, & citato cursu in exilium deportari. Fit populi concursus, fit clamor, fit comploratio, & inter muliebres eiulatus, ac lamenta à pueris, ab adolescentibus, à viris, ab omni ordine, sexuque

sexuque ad saxa, ad lapides itur, & grandinis instar petitur, ac prope obruitur scelestum caput. Quid hic putatis fecisse Meletium? potuit illico exilire rhedâ, suisque filiis parens optimus reddi; potuit impiû Præsidem inter saxa, mortisque tela deferere, obruendum sine dubio, & densa inter iacula, lapidumque aggeres tumulandum; non fecit tamen; sed potiùs inaudito à sæculis seu patientiæ, seu caritatis exemplo, surrexit ipse, & gubernatorem saxis vndiq; impetum arctè cinxit, amplexatus est, togaque suâ inuoluit, ac celauit, hacque ratione præsentis periculo eripuit: Etsi enim in iustas iras, vindictamque arsisset populus, manusque leuasset ad iactum, sustinuit tamen ne forte aberrante saxo, manuque iaculantis,

Episco-

Episcopus ipse vel leuiter tangere-
tur: Interea temporis concitatis e-
quis trahitur, vrbe educitur, & in
exilium raptatur, non tam impe-
rantis necessitate, quam pronâ vo-
luntate obedientis, qui etiam in eū
à quo per summum nefas, in para-
tam exilij sedem vehabatur, bene-
ficus esse, ac videri voluit, vitamq;
illi donare, à quo licet innoxius da-
nabatur, ciuili morte, hoc est exi-
lio. Vt inde noueris viro forti, verè
que Christiano pluris fuisse poste-
ris dedisse documentum aliquod,
& exemplum seu insignis patien-
tiæ, seu inusitatae caritatis, quam si-
bi, suisque restitutum in patriâ, in
oculis, in amoribus, in suorum ci-
uium, filiorumque sinu reliquam
vitam exegisse. Hæc animo memo-
ri reconde, hæc sæpius apud te me-
ditare,

ditare, quisquis fortè patrij, soli fu-
miq̄ue amantior, exilij incommo-
da, damnaq̄ue pertimescis, ac fugis:
non eâ curâ isthæc declinaturus, si
tibi cælum patria foret, & terra exi-
lium.

Sed inquires, est istud magni Præ-
sulis, & sanctissimi Herois facinus:
non omnibus eadem mens, idem
animus, inditâq̄ue à Superis con-
stantia. Non abnuo, verum, ne in-
de tibi blandiaris improbè, credas-
q̄ue subinde licere à virtute, & for-
titudine discedere, ne discedas à pa-
triâ: tibi sub oculos pono illustre
Scipionis facinus, qui cum in eas
angustias redactus esset, vt vel Ro-
mam deserere, vel eius libertatem
premere cogeretur, sibi ipsi exilium
indixit, his apud Senecam verbis.

Nihil volo derogare legibus, ni- Ep. 86.
hil

*hil institutis, æquum inter omnes
ciues ius sit; Utere sine me beneficio
meo Patria, causa tibi libertatis fui,
ero & argumentum ex eo, si plus,
quam tibi expedit, creui.*

Hæc dixit, fecitque Scipio, nihil
legibus patrijs, nihil antiquis insti-
tutis derogatum vnquam voluit,
& tu qui Christianus esse & habe-
ri voles, quandoque iustitiæ, diui-
næ legi, ac virtuti aliquid decedere
patieris, ne tibi à patrijs laribus, fo-
cisque commodi aliquid decedat?
non voles certè si is es, qui esse po-
tes, ac debes.

LIBER